

- XI, 1: Fibula, Demir Devri, geç yapı katından. Sh. 71-1.
 2: Fibula, Demir Devri, eski yapı katı, Sh. 71-4.
 3: İğne, Sh. 71-2.
 4: Okucu, Sh. 71-3.
 5: Pens, Sh. 71-5.
 6: Nesne, Sh. 71-6.

- XII, a : Kazılarımızda bulunan stel parçasının kitabedeki boşluğa oturtulmuş hali. Ön yüz.
 b : Yan yüz.
 c : Arka yüz.

THE EXCAVATIONS 1971 AND 1972 AT SULTANHAN HÖYÜK

KUTLU EMRE

Sultanhan Höyük is 50 kms from Kayseri and is situated at the point where the Kayseri-Sivas railroad crosses the highway. It is 900 m away from the famous Seljuk caravanserei. The mound has been noted by the scientific circles as the findspot of the stela inscribed with Hittite hieroglyphs presently conserved at Ankara Archaeological Museum.

The mound was badly damaged due to the construction of Kayseri-Sivas railroad in 1929 when needed stones and earth were obtained from it¹. At that time the attention of researchers was attracted by the appearance of an inscription in Hittite hieroglyphs. It was first noted by Jean Maclere². Later, Louis Delaporte published a sketch of Sultanhan Höyük together with another settlement called Yassıdağ, which had undergone some damage through the same railroad construction³. The transcript of the inscription taken by L. Delaporte was later studied by P. Meriggi⁴. In 1939 a villager came across another stone bearing hieroglyphic inscriptions from the same mound which was transferred to the Kayseri Museum. On publishing the find, Kemalettin Karamete claimed and proved that the new fragment and the earlier find were parts of a single whole⁵ and also expressed his belief that further research would lead to the discovery of the missing parts of the two fragments⁶. However, the unsystematic digs at Sultanhan Höyük have led to the destruction of the buildings, as T. Özgüç has pointed out, and has eliminated the possibility of studying the inscription in relation to its own context and building le-

¹ Tahsin Özgüç, *Kültepe and its vicinity in the Iron Age*, Ankara 1971, p. 116.

² Jean Maclere, *Une trouvaille Césarée d'Anatolie*. Illustration No. 4489 (16 Mars 1929), p. 280.

³ Louis Delaporte, *L'Inscription hittite hiéroglyphique du Soutanhan*. RHA II (1932/34), p. 238, Pl. 11.

⁴ Piero Meriggi, *L'Inscription hittite hiéroglyphique du Soutanhan*. RHA II (1932/34), p. 239-246 and *Manuale di eteo geroglifico, parte II*, Roma 1967, p. 116.

⁵ Kemalettin Karamete, *Kayseri Müzesinde Eti Hiyeroglifini havi iki yeni yazıt*. T.T.A. E. D; V (1949), p. 66-71.

⁶ Ibid, p. 71.

vel7. W. Orthmann also reached a similar conclusion and states that the railroad construction has caused a complete destruction of the mound, thereby making a study of the building levels impossible⁸.

In the autumn of 1971 and 1972 we conducted excavations on this settlement area, situated 30 kms from Kültepe, for the purpose of clarifying the context of the stela by establishing the cultural era and the building levels. The excavations were conducted in the name of the General Directorate of Museums and Antiquities and the Faculty of Letters of Ankara University. Besides myself the expedition consisted of Assistant Rüştü Çetinkaya, Archaeologist Hamdi Kodan from the Kayseri Museum, Architect Cengiz Erol and Photographer Selahattin Öztartan. Hasan Köse, an undergraduate student in archaeology, took part in the 1972 excavations. I owe my sincerest thanks to the members of the expedition for all their contributions. I also have to express my thanks to Mehmet Eskiöglü, Director of the Kayseri Museum and to Nazmi Alay, for all the help and interest they have shown in the expedition.

We started the research at point A,⁹ which is the location of the inscription's findspot on the sketch published by Tahsin Özgüç. Excavations around the large bloc at this point revealed a construction of large stones (Pl. I, 2). The remains cover an area of 5 x 6 ms and had obviously survived intact from the demolishments. The remains present what seems to be a pavement laid out on soil where only Early Bronze Age pottery sherds were found. However, the northern corner of the pavement contained Iron Age painted pottery fragments of fine workmanship. Our research has failed to determine the relationship between the architectural remains and the Sultanhan stela.

An area of 3 x 4 ms around a large stone bloc on the surface, indicated as B on Tahsin Özgüç's sketch, was investigated to record the presence of possible remains. At 30-40 cms below the tilled surface we came across virgin soil greenish-buff in colour. No sherds were found. From this it appears that this ancient settlement was situated on a fairly high hill and extended as far as the present highway in both the Early Bronze and the Iron Ages. Moreover, the two investigations on points A and B revealed that the large stone blocks on the surface were not in-situ at the time but had been removed from their original positions during the railroad construction. In fact the photograph ac-

⁷ Özgüç, *Kültepe in the Iron Age*, p. 116.

⁸ Winfried Orthmann, *Die Keramik der Frühen Bronzezeit aus Inneranatolien*. Berlin 1963, p. 55.

⁹ Özgüç, *Kültepe in the Iron Age*, Fig. 160.

companying the Bossert article shows various other stones lying on the surface where the stela is reported to have been found¹⁰.

During the Sultanhan Höyük excavations of 1971 investigations were concentrated on the highest point of the mound which had so far remained intact. This part is situated to the south of the demolished area whose original height prior to the railroad construction was, according to the villagers, equal to a poplar's (Pl. I, 1). In our opinion this no longer existing summit consisted of the citadel of the old settlement. We concentrated our investigations on the intact and slightly sloping part and covered an area of 25 x 12 ms.

Remains of foundation stones appeared 25-40 cms below the surface soil; a little deeper down we came across a stone pavement (Pl. II, 1). A frame-stone of basalt was discovered in the small room to the south-west of the trench. The foundations of this building were built with medium sized and rather flat stones which placed in double rows and in some parts set diagonally. The stone floor pavement of the building was damaged in various places. The room with the stone floor pavement covers a considerable area and contains a rounded hearth in the ground in which the ashes were intact. Some pieces of foundation stones belonging to the later level were also found, but these are too fragmentary to ascertain a precise plan. Adjacent to this room there are two partitions constructed by a vertical arrangement of flat stones; although they give the impression of being graves remains of skeleton were not detected. This building with stone foundations and stone pavement belongs to a building level which has yielded typical thin-walled Late and Early Hellenistic sherds in addition to rough monochrome kitchenware¹¹.

Monochrome and painted Iron Age sherds began to appear in the eastern part of the excavation area and below the fragmented walls of the Early Hellenistic period. A slanted wall of 12 ms in length, constructed with the local green and red-brown coloured sandstone of various sizes in an almost plating effect, was uncovered in a very much fragmented condition (Pl. II, 2; III, 1). The wall reaches a depth of 4.23 ms. The lower part was constructed with large and well shaped stones from 1.5 to 2 ms in length. The slanted wall, probably part of the demolished citadel, forms a slight curve lengthwise and ends abruptly at both ends. This type of stone plating related to the fortifi-

¹⁰ H. Th. Bossert, *Zu drei hieroglyphen-hethitischen Inschriften*. JFK 1, 2 (1950), Fig. XVIII, 2.

¹¹ Frances Jones, *Sherds from Kululu*. Anadolu (Anatolia) XIII (1969), p. 89. The similar sherds discovered at Kululu were published.

cations are known to be present at some Iron Age centers such as Boğazköy¹², Akalan¹³, Havuzköy¹⁴ and Kerkenesdağ¹⁵. Only monochrome and painted Iron Age pottery appears throughout the depth of the slanted wall. The remains of a second wall, carefully constructed with stones of a similar character but only partially preserved was uncovered to the northwest. The slanted wall with plating appears to have reached up to the southwest of these remains which do not appear to be part of a specific building (Pl. III, 2; IV, 1).

There are two more abruptly ending walls to the south of the remains of the slanting wall with a foundation depth higher than the lower level of the slanting wall and therefore of a later period (Pl. II, 2). We observed traces of Hittite hieroglyphs on the lower surface of a stone which had fallen off from the wall fragment to the east of the excavation area. The two narrow and one broad surfaces of the greenish red-brown coloured sandstone were obviously carefully smoothed beforehand in preparation for the inscriptions. Unfortunately, further research on the location did not yield other inscribed fragments. Apparently the stone had been taken from somewhere else and was used as a common building stone. Upon bringing the fragment to Ankara, we discovered that it fitted a missing piece on the broken side of the Sultanhan stela now on display at Ankara Archaeological Museum. The replaced fragment has fairly completed the missing parts in the first and second lines of the inscription (XII, a, b, c). H.G. Güterbock has already pointed out that the Sultanhan II inscription, discovered by a villager, had an unknown author due to the missing part on surface B¹⁶. A similar observation was made by Bossert as well¹⁷. We believe that the new fragment will lead a better reading. As Bossert observed, the Sultanhan stela is set upon a pedestal and is parallel to the Karahöyük (near Elbistan) stela in this respect¹⁸; however, it is differentiated by the fact that the inscription continues onto the pedestal. The use of a fragment as a building stone in a building of a later period (in

¹² K. Bittel - R. Naumann, *Boğazköy-Hattuša*. Stuttgart 1952, p. 66. Dated to the eight and the seventh centuries B.C.

¹³ Th. Macridy, *Une citadelle archaïque du Pont*. MVAG XII, 4 (1907), Pl. II.

¹⁴ R. M. Boehmer, *Havuzköy in Ostkappadokien*. AA (1967, Heft 2), p. 136, Fig. 10, Footnote: 18.

¹⁵ H. H. von der Osten, *Explorations in Hittite Asia Minor 1927-28*. OIC 6, Fig. 12; E. Schmidt, *Test Excavations in the city on Kerkenesdagh*. The American Journal of Semitic Languages and Literatures XLV (1929), p. 240.

¹⁶ H. G. Güterbock, *Zu den Hethitischen Inschriften vom Sultanhan und von Alevkişla*. T.T.A.E.D, V (1949), p. 77.

¹⁷ H. Th. Bossert, *Zu drei hieroglyphen-hethitischen Inschriften*. JFK 1, 2 (1950), p. 221.

¹⁸ *Ibid*, p. 221.

the late phase of the Hellenistic Age) clearly shows that the Sultanhan stela was not in-situ when it turned up during the railroad construction, but was broken up, scattered and reused in a period that was very much earlier than our own era.

Deeper excavations revealed the presence of an older building level in which Iron Age pottery was used. It is represented with a square-shaped room whose carefully plastered floor is situated 5.35 m deep. The walls are built with small, irregular stones and are plastered on the inner surface. The entrance is on the southern corner (Pl. III, 2; IV, 1-2). Investigation of the floor revealed painted and plain Iron Age sherds, a bronze pincer and a fibula. The western wall could not be properly cleaned due to the presence of the Hellenistic wall 1.25 m higher up. In front of the southern wall a pit also came across a piece of floor which was partially destroyed by a well of a later period.

The other architectural remains of this early Iron Age building level consist of fragmented foundations. The excavations have shown that the later buildings were demolished down to the foundations of the building which belongs to the Early Iron Age building level (Pl. V, 1-2; VI, 1).

The presence of Early Bronze Age buildings are discernible beneath the Early Iron Age building level. The buildings of this period contain abundant examples of the typical Early Bronze Age pottery. They consist of irregular, rectangular shaped foundations of approximately 2.50 x 1.70 m and of walls with a maximum thickness of 22-18 cm. The foundations of these simple houses are built of mud bricks made of red and greenish earth and of irregular stones. The floors and the walls are carefully plastered with a fairly thick amount of mud (Pl. VI, 1-2). The floor to the east of the trench is in two levels. However there are no visible distinctions between the handmade Early Bronze Age pottery obtained from the higher and lower levels. There also is a small room, 1.10 x 80/90 in dimension, which is built into the southern part of the floor and plastered from the inside. Over both of the Early Bronze Age rooms under discussion there are fragmentary remains of walls made of large stones which belong to the highly damaged building level of the Early phase of the Iron Age (Pl. VI, 1-2).

Our means have not allowed us to reach the virgin soil in 1972. Yet, in both of the excavation seasons we ascertained that the mound contains: I- Early and Late Hellenistic, II- Iron Age (late and early) and III- Early Bronze Age building levels. However, the two sherds discovered independent of any building level indicate that Sultanhan Höyük had been a settlement area at the beginning of the Second Millennium B. C. as well.

Pottery:

A- The Pottery of the Iron Age: The Iron Age, represented with two building levels at Sultanhan Höyük, has yielded two groups of pottery consisting of the monochrome and the painted specimens. This differentiation is not clear however as certain forms of pottery appear in both groups. The majority of the Iron Age pottery at Sultanhan Höyük is revealed in fragments in accordance with the highly damaged condition of the building levels. In this respect it is similar to the pottery of Kültepe and Kululu of the same period¹⁹.

The clay from which the vessels are made is buff or pale red in colour and tempered with fine or coarse sand particles depending on the type of vessel. The painted and the monochrome pottery are both slipped and in most cases polished. The painted vessels of the early phase are decorated with a single colour applied directly onto the slipped base of the vessel. On the later examples, an area is delineated by the application of a light coloured background and is decorated with multicoloured paintings.

Similar to Kültepe, the type of vessel made of black clay with black, polished slip is very rare at Sultanhan Höyük²⁰.

Forms:

1. Bowls: Only one specimen is made of black clay and has a polished black slip. The rest is slipped in buff or brown and are polished. Some have paintings on the upper surface of the rim. The bowls have various secondary types:

a. Examples of this group have rims whose upper side is flattened out to form a fairly wide surface, providing space for ornamentation.

Fig. 1: Buff slipped, polished. Thick walls. The upper surface of the rim is decorated with parallel lines and with the butterfly motif (citadel, from the refuse layer of the early building level).

Fig. 2: Slipped in buff, polished. The upper surface of the rim is decorated with parallel lines in dark brown (Trench A). A decoration typical to the Iron Age.

Fig. 3: Buff coloured slip, polished (Trench A).

Fig. 4: Black clay; slipped in black and brightly polished. Slight indentation on below the rim (citadel, from the refuse layer of the early building level).

b. The second group of bowls consist of specimens with slightly inverted rims:

Fig. 5: Inverted rim. Buff clay, polished.

Fig. 6: Slipped in light brown, polished. Inverted rim. Slightly carinated shoulder. Wide, flat base. Ancient repair holes (citadel, from the late building level; Pl. VIII, 2).

Fig. 7: Slipped in brown inside and out, brightly polished. Simple, inverted rim. Slightly carinated shoulder. Wide, flat base (citadel, from the early building level).

c. Fragment of bowl from the late building level. With everted rim and omphalos. Broad, deep flutings that reach down to the omphalos on the inner surface of the phiale. The vessel has very thin walls and is a terracotta imitation of the bronze Phrygian phialae²¹. The terracotta phialae are known to have been used in Central Anatolia since the Early Bronze Age²².

Fig. 8: Well cleaned, brick red clay. Pink-cream slipped inside and out, very brightly polished. Well fired (Pl. VIII, 4).

2. Craters: This one of the forms that is distinctly representative of the period. Used in both building levels, the form has painted and monochrome examples.

Fig. 9: Cream slip, partially erased. Flutings within the rim (Trench A).

Fig. 10: Reddish-buff clay. Slipped in cream. Flutings within the rim. The neck is decorated with paintings in dark brown. The lower part is missing (citadel, from the refuse layer of the late building level; Pl. VIII, 1).

Fig. 11: Buff slipped, polished. The neck is decorated with paintings in black. Flutings within the rim (Trench A).

Fig. 12: Buff coloured. Clearly visible wheel-marks (Trench A).

Fig. 13: The rim is cream slipped inside and out. Brightly polished. The inner part of the rim and the base of the neck are decorated with black lines.

Fig. 14: Buff coloured. The base of the neck decorated with paintings in brown. Very slight fluting within the rim.

Fig. 15: Red-buff coloured clay and slip, polished. The bottom is missing. Flutings within the rim. Two vertical handles with oval cross-sections link

¹⁹ Özgüç, *Kültepe in the Iron Age*, p. 89.

²⁰ *Ibid.*, p. 91.

²¹ R. S. Young, *The Gordion Tomb. Expedition I* (1958), p. 12. E. Akurgal, *Phrygische Kunst*. Ankara 1955, Pl. 57.

²² N.-T. Özgüç, *Ausgrabungen in Karahöyük* 1947. Ankara 1949, T.T.K. Yay. V. 7, p. 74.

the body carination to the base of the neck. The missing bottom can be completed in accordance with the Kültepe and Alişar examples²³ (citadel, discovered in a fragmented condition in a pit of the early building level).

Fig. 16: Brick-red slipped. Decorated with straight and wavy lines, rows of dots and crossed zigzags painted in black. The two handles with lug shaped ends that point up link the rim to the shoulder. A typical crater of the late phase (Pl. VIII, 3).

3. Big jars: The specimens are discovered in the remains of the late building level. They have everted rims, short necks and rounded shoulders. The light coloured panels on the upper body are painted in one or two colours.

Fig. 17: Red slip, partly damaged. The cream panel starts at the base of the neck and is decorated with straight red bands and with cross-hatched lozenges.

Fig. 18: Red-buff slipped. The cream panel on the shoulder is decorated with parallel red bands.

Fig. 19: Cream panel, decorated with triangles and with cross-hatched lozenges in black and red (Pl. X, 4).

Another type of jar has a slightly inverted rim and a rounded shoulder. Its main characteristic is its lug shaped handles set above or slightly below the rim. This is another example of the pottery types whose forms are based on the metal vessels. They were used at Kültepe during the late phase of the Iron Age²⁴.

Fig. 20: Buff slipped. The cream slipped panel at either side of the lug handle is decorated with paintings in black (citadel, from the late building level).

Fig. 21: Red slipped, polished. Double lug handles at the rim (citadel, from the surface soil).

4. Ascós: Discovered on the floor of the room belonging to the early building level. Red-brown coloured clay and slipping. Well polished. Thick walls. Half of the neck and the body missing. Its closest parallel has been discovered at Alişar²⁵ (Fig. 22); the Alişar ascós, however is differentiated by its paintings and by the two handles at its sides.

²³ Özgüç, *Kültepe in the Iron Age*, p. 89.

²⁴ *Ibid.*, p. 90, Fig. 29.

²⁵ OIP XIX (E. F. Schmidt, 1932), p. 242, Fig. 29.

5. Cups: They appear in two secondary groups:

a. The cup was found discarded in a pit in a shattered condition. Made of black clay, slipped in black and polished (Fig. 24; Pl. VIII, 5). Short and wide necked; the handle which links the wide part of the body to the rim is missing. From the shoulder downwards the body is decorated with wide flutings made by pressure from the inside, it is additionally decorated with a cross-hatching of narrow flutings arranged horizontally and vertically. These characteristics render the vessel unique. The Kültepe and Alişar cups with bodies decorated with wide flutings are light coloured and are ornamented with paintings²⁶. None are black slipped and brightly polished similar to the Sultanhan Höyük specimens.

b. Cups with trefoil orifices: These are thin walled vessels with a very well worked and well fired clay. The wide necked cups can be completed with round shoulders and with wide flat bases in accordance with the Kültepe specimens²⁷. The wide, strap handles rise from within their rims.

Fig. 25: Black clay, black slipped and brightly polished.

Fig. 26: Buff clay. Reddish-beige slipped, brightly polished.

In our opinion both of the vessels were imported from the west, more specifically, from Phrygia.

6. Beak-spouted pitchers: So far, the excavations at the citadel have yielded a single example of this type. It is made of brown clay, slipped in brown and thoroughly polished (Fig. 27). The rim is supported by a band with a sharp outer edge. It has a medium-broad neck, a wide and rounded shoulder and a wide, flat base. Its only handle links the rim to the wide part of the body. The broken end of neck can be completed according to the Kültepe examples²⁸.

7. Pitchers with trefoil orifices: In the Iron Age, this is the type with the most numerous examples in the context of Sultanhan Höyük. It is represented with painted or monochrome (Pl. IX, 3) specimens.

Fig. 28: Thick walls. Slipped in light brown, brightly polished. Wide neck. Wide belly. Flat base (citadel, from the refuse layer of the late building level; Pl. IX, 1a-b).

²⁶ OIP XXIX, (H. H. von der Osten, 1937) Fig. 410, e 1346.

²⁷ Özgüç, *Kültepe in the Iron Age*, p. 87, Fig. 52-54.

²⁸ *Ibid.*, p. 86, Fig. 50-51, Pl. XVIII, 1.

Fig. 29: Well worked, buff clay. Pink-beige slipping. Very well polished. Narrow neck, rounded shoulder and belly. The white-beige panel on the breast is ornamented with wavy lines in red and brown (citadel, from the refuse layer of the late building level; Pl. IX, 2).

The majority of the painted Iron Age sherds of Sultanhan Höyük consist of fragments belonging to the late building level.

Fig. 30-31: Cream and red slipped, ornamented in brown and black (Trench A; Pl. X, 5).

Fig. 32: Light red slip ornamented with figures of stag in black (citadel, from the refuse layer of the early building level; Pl. X, 2).

Fig. 33: Cream base ornamented with black and brown.

Fig. 34: Cream slip, ornamented in red and black (citadel, from the refuse layer of the late building level; Pl. X, 3).

Fig. 35: Buff clay. Slipped in cream and very well polished. Ornamented with dark brown (citadel, from the floor of the room belonging to the early building level; Pl. X, 1).

Fig. 36: Cream base, ornamented with red and black (Trench A).

Fig. 37: Cream slipped panel, painted in red and black (citadel, from the late building level).

Fig. 38: Cream slip, decorated with the figure of a bird in black which holds a creature in its beak (citadel, from the surface soil).

Fig. 39: Bird figures painted in red and black on a cream base (citadel, from the refuse layer of the late building level; Pl. X, 8).

Fig. 40: Red and black paintings on a cream base (from the refuse layer of the late building level; Pl. X, 6).

Fig. 41: Black paintings on a light red base (citadel, from under the sloping wall).

Fig. 42: Red and red-brown paintings on a cream base (citadel, from the refuse layer of the late building level; Pl. X, 7).

A stylised representation of a bull's head discovered in the refuse layer of the late period indicates that pottery decorated with animal heads were also in use²⁹.

²⁹ Ibid, p. 91, Footnote 48-50 presents the distribution of vases decorated with reliefed animal heads of this type.

Fig. 23: Red-buff slipped. Broken horns. Monochrome.

A study of the Sultanhan Höyük pottery clearly shows that, due to the location of the mound, the Iron Age pottery is undifferentiated from the pottery discovered at Alişar, Kululu and Karahöyük near Elbistan.

B- The Pottery of the Early Bronze Age: Excavations at the citadel of Sultanhan Höyük and at Trench A have also revealed Early Bronze Age pottery. These vessels are made of clay with considerable straw temper. All are handmade and reflect the characteristics of Alişar and Kültepe pottery of the Early Bronze Age. In general, the vessels are slipped in various shades of red and are carefully polished. There are very few examples of the polished kind whose slipping is black inside and brown outside.

Forms:

1. Bowls: The first group consists of the specimens with simple rims and with bodies that narrow down to the base in a straight line.

Fig. 43-44: Rust red and buff slipped on the inside, brightly polished (Trench A).

Fig. 45: Red slipped inside and out, brightly polished (Trench A).

Fig. 46, 48: Reddish buff slipped outside, red inside. Brightly polished (Trench A).

Fig. 59: Red slipped inside and out, burnished (citadel, floor one).

Fig. 60: Black slipped inside and out; brown slipping on below the rim. Brightly polished (citadel, floor one).

Fig. 61: Black slipping on the inside, brown on the outside. Well polished. The second group of the bowls consist of specimens with simple inverted rims. Their shoulders are carinated at various degrees.

Fig. 49: Slipped in pale red, brightly polished (Trench A).

Fig. 64: Buff slipped outside, grey on inside and on the shoulder; polished (citadel).

Fig. 65: Dark brown slip inside and on the shoulder. Visible traces of polishing done with a hard object (citadel).

Fig. 66: Reddish-brown slipping inside and on the shoulder. Very carefully polished (citadel).

Fig. 67: Brown slipped inside and out. Very carefully polished. Thin walls.

Fig. 68: Brown slipping inside and on the shoulder. Very carefully polished (citadel).

Fig. 47: Black slipping inside, buff outside. Very well polished. Differentiated from the previous two groups by its thick, everted rim (Trench A). The third group of the bowls consists of specimens with thick rims.

Fig. 69: Thick walls. Slipped in brown inside and out. Very well polished (citadel).

Fig. 70: Grey slipped inside and out. Very well polished.

Fig. 71: Red slipped inside and out. Very well polished.

2- Small cups and cups: These vessels have simple rims, rounded bodies and flat bases. Their handle links the rim to the widest part of the body.

Fig. 83: Buff slipped. Red slipping on inside and on the shoulder. Well polished.

Fig. 84: Reddish-buff slipped. Polished. Slightly carinated shoulder. Two irregular flutings on the upper surface of the handle.

Fig. 85: Red slipped inside and out. Well polished.

Fig. 86: Pale red slipped inside and out.

The other secondary group of the 'small cups and cups' consists of specimens with everted rims and with a fairly prominent indentation of the neck.

Fig. 50: Red slipped inside the rim and outer surface. Well polished.

Fig. 53: Orange red slipped rim and outer surface. Polished.

Fig. 54: The rim red slipped inside and out. Well polished.

3. Jars: This type is represented with abundant examples. They can be classified as the large and the medium sized jars according to their sizes. They have everted rims, wide cylindrical necks and rounded shoulders. The inner part of the rim and the outer surface of the vessel is slipped.

Fig. 51: The rim red slipped inside and out. Well polished.

Fig. 52: Red-brown slipped. Well polished (Trench A).

Fig. 75: Black slipped on the outer surface; brown slipped rim. Brightly polished.

Fig. 76: Pink-beige slipped, brightly polished.

Fig. 77: Red slipped, brightly polished.

Fig. 78: Buff slipped. Thick walls. Thickened, everted rim. It has a parallel at Maltepe³⁰.

³⁰ Winfried Orthmann, *Die Keramik der Frühen Bronzezeit aus Inneranatolien*. Pl. 73/40.

4. Pitchers: The pitchers are few in relation to the bowls, the small cups and the jars.

Fig. 58: Black and brown variegated slip. Well polished. The handle linked to the rim is missing.

Fig. 79: The rim red slipped inside and out. Brightly polished. Broken handle.

Fig. 80: Light brick coloured slip. Well polished. The traces of the straw temper in the clay are clearly visible. A hole on the shoulder.

Fig. 88: Black slipped. Well polished. A zigzag band on the shoulder consisting of narrow, irregular flutings.

Fig. 94: Buff slipped. Well polished. Short neck. A rather long and rounded body. Flat base.

A small fragment of a beak is made of a fine, well fired clay and has thin walls. The traces of the polishing done with a hard object are visible. Its parallel has been discovered in Early Bronze Age III at Kültepe.

Fig. 57: Light red clay. Dark red slipped. Very well polished.

5. Plates: Plates are of the coarse kitchenware with parallels at Ahlatlıbel, Etiyokuşu and Alacahöyük³¹. The rough clay was fairly smoothed when wet. The specimens have soot marks.

Fig. 72: Big grains of sand temper in the clay. Sooty brown in colour. Simple rim, decorated with notches. Straight body. Flat base.

Fig. 74: Sooty brown in colour. The underside of the simple rim is decorated with a row of fingerprints.

A Sultanhan Höyük sherd belonging to the Early Bronze Age is slipped in red and polished (Fig. 90). Judging from its flutings, this plate represents a terracotta imitation of metal vessels.

Another vessel, discovered among the Early Bronze Age pottery but unrelated to any building level (Fig. 91), differs from the rest in its form and technique. Its parallels have been revealed in the Early Bronze Age III level at Kültepe. The fragment is slipped in red-orange and is very well polished.

A vessel fragment found at the citadel on the floor belonging to the Early Bronze Age is set apart from the handmade ware in relation to the quality of its clay, workmanship and form (Fig. 89). It is light pink-cream in colour and has parallels at Kültepe, discovered in the megaron temple. The clay dis-

³¹ Ibid, Pl. 27,5/70-71 (Ahlatlıbel); Pl. 32, 6/40 (Etiyokuşu); Pl. 34, 8/34 (Polath).

plays a fine workmanship and has visible wheelmarks in its inner and outer surfaces, which appear as wide, horizontal flutings.

Two painted sherds discovered independent of building levels are examples of Alişar III.

Fig. 73: Sherd. Handmade. Light red slipped inside and on the shoulder. Simple, inverted rim. Carinated shoulder. Ornamented on the shoulder with cross-hatchings in thin black bands. The handle set on the shoulder is missing.

Fig. 92: Slipped in red-buff. Decorated with narrow band and triangles in black.

A typical example of the 'Hittite' pottery of the Assyrian Trading Colony Period is a wheel-made fragment, revealed independent of the building levels:

Fig. 94: The rim and shoulder slipped in red-orange. Brightly polished. Inverted rim. The end of the triangular handle is broken.

Fig. 95: Buff clay. Thickened, everted rim. The triangular handle is broken. This fragment belongs to the Assyrian Trading Colonies Period and is one of the fragments that were collected from Sultanhan Höyük in 1953.

Most of the Early Bronze Age pottery discussed here belongs to the late phase. As yet, we have not been able to study the earlier phases of the Early Bronze Age at Sultanhan Höyük.

Metal Objects :

Both of the Iron Age building levels of Sultanhan Höyük have yielded metal objects of various types and functions. Compared to the size of the investigated area they can be considered numerous.

1. Fibulae:

Two specimens were found from the early and the late building levels in the excavation of 1971:

Pl. XI, 1. Sh. 71-1. height 2.7 cm, width 3 cm. Bronze. Highly oxidised; original width uncertain. Semi-circular arc, three mouldings, two of which is at the ends and one at the center. The needle emerges from the body in three curves (citadel, from the refuse layer of the late building level Fig. 96; Pl. XI, 1).

The closest example to this fibula is type XII, 13 of fibulae discovered at Gordion (finds of tumulus S)³². Together with its various secondary types,

³² O. W. Muscarella, *Phrygian Fibulae from Gordion*. London 1967, p. 21, Pl. IX, 49.

this type is one of the longest lived and most popular of all group XII fibulae in Gordion (from the eighth to the sixth century B.C.)³³. O. W. Muscarella dates tumulus S, where the closest parallels of the Sultanhan fibulae were found to the late eighth or the early seventh century B. C.³⁴. Sultanhan fibula is no later than the second half of the seventh century B.C. Another fibula which is similar to it has been discovered at the City of Midas³⁵.

One specimen of the fibulae of type XII, 13 was found in Level II of Boğazköy and four specimens in Level I³⁶. There are bronze fibulae of this type among the yet unpublished Kültepe finds.

Pl. XI, 2. Sh. 71-4. Height 1.6, width 2.4 cm. Bronze. Broken needle. Bent arc, triangular in shape with three flutings at both ends (citadel, from the early building level; discovered on the floor of the room).

The closest examples of this early building level fibula were discovered at Alişar and are of the group called Type I³⁷. As with the specimens discovered at Level IV of Alişar, the Sultanhan fibula is slightly triangular and is decorated with flutings³⁸. It has been noted that the bent fibula discovered at Level II of the Post-Hittite settlement at Karahöyük (Elbistan) is distinguished from the Alişar examples by the sharpness of its bend³⁹. This fibula is in Near Eastern style and according to D. Stronach, was imported to Karahöyük⁴⁰. In relation to sharply bent, triangular shapes of the Near Eastern type⁴¹ the Alişar fibulae have a softer shape and are no longer unique after the Sultanhan Höyük discovery. In fact, H.H. von der Osten pointed out the discrepancy between the Alişar fibulae and the Blinkenberg typology and explained that the characteristics of these objects were established through very careful stratigraphical observations⁴². This bronze fibula type from the early building level, which extends to the eighth century B.C., is known to have representatives at Boğazköy⁴³.

³³ Ibid, p. 22.

³⁴ Ibid, p. 4.

³⁵ E. Haspels, *Phrygie*, Paris 1951, p. 94, Pl. 41 a, h.

³⁶ WVDOG 87, R.M. Boehmer, *Die Kleinfunde von Boğazköy*, 1972, p. 59-61.

³⁷ OIP XXIX, p. 435, Fig. 493, e 2186, e 1888, d. 1131.

³⁸ OIP XX (E. F. Schmidt, 1933), p. 68, Fig. 93, top row.

³⁹ N.-T. Özgüç, *Ausgrabungen in Karahöyük* 1947, p. 81, Pl. XXXVII, 23.

⁴⁰ D. Stronach, *The development of the fibulae in the Near East*. Iraq XXI (1959), p. 195.

⁴¹ Ibid, p. 191.

⁴² OIP XXX, (H.H. von der Osten, 1937), p. 453, Footnote: 67.

⁴³ WVDOG 87, p. 67, VIII, 162, 163.

2. Pincer:

Pl. XI, 5. Sh. 71-5. Height 3.1, width 1.5 cm. Short and broad body. The handle is attached to a ring; below this the body has butterfly wing shaped projections on both sides (citadel, from the floor of the early building level).

This tong is similar to an Alişar specimen⁴⁴ with respect to its ring but is distinguished by its shoulder and its squat shape.

3. Pin:

Pl. XI, 3. Sh. 71.2, Length 7.3 cm, width 0.7 cm. Bronze. Highly oxidised. Toggle-head. Thick body. Fairly sharp point (citadel, from the refuse layer of the late building level).

The parallels of the needle were discovered at Alişar⁴⁵ and at Karahöyük⁴⁶ (near Elbistan).

4. Object:

Pl. XI, 6. Sh. 71-6. Height 2.2 cm, width 1 cm. Bronze. Highly oxidised. Irregularly cylindrical in shape. A large hole at the top and two smaller ones at the two lower sides (citadel, early building level, from the floor of the room).

A similar object, with additional upward projections at either side was discovered at Alişar⁴⁷. There probably were projections placed in the two lower holes of the Sultanhan object but were lost in time. According to H. H. von der Osten, the function of the object remained an unsolved problem⁴⁸.

5. Arrowhead (Fig. 97-98):

Pl. XI, 4. Sh. 71-3. Length 4.4 cm, width 1.2 cm. Bronze. Willow-leaf shaped. Bordered mid-rib. The end of the barbed projection at one side of the shaft is broken (citadel, from the surface of the sloping wall).

Sh. 72-7. Length 4.3 cm, width 1.2 cm. Similar to Sh. 71.3.

The arrowhead type is believed to be brought to Anatolia by the peoples

⁴⁴ OIP XXX, Fig. 497.

⁴⁵ OIP XXIX, Fig. 491.

⁴⁶ N.-T. Özgüç, *Ausgrabungen in Karahöyük* 1947. Pl. XXXVII, 12.

⁴⁷ OIP XXIX, Fig. 498, e 1731.

⁴⁸ *Ibid.*, p. 441.

who migrated from the eastern steppes;⁴⁹ its parallels occur at Alişar⁵⁰, Kerkenesdağ⁵¹, Boğazköy⁵² and the City of Midas⁵³.

Investigations have revealed that the citadel and the main and significant part of Sultanhan Höyük, which no doubt contained the large and important buildings, has been completely destroyed. The only preserved part was the less important buildings on the south-western edge of the mound. Moreover, as it happened at Kululu and to some extent at Kültepe, the first Iron Age buildings on this fairly preserved part of the mound were highly damaged by the foundations of the buildings belonging to the later periods.

The excavations have also revealed the important fact that the Sultanhan Höyük inscription was removed from its original position, causing the separation of the two fragments, in a period much earlier than 1929 and most probably during the Early Hellenistic Age. Similar events have happened at Kültepe and at Kululu.

Sultanhan Höyük was built upon an ancient natural road and near the water resources of an agriculturally productive plain. A mass of rock called Yassıdağ stands next to the Kayseri-Sivas railway and 5 km to the north of Sultanhan Höyük (Pl. VII, 1-2; Fig. 99). The high, rocky ovoid shaped hill lies in an approximately eastern-western direction and increases in altitude towards the east. Its height is approximately 40 m, its length from the east to the west is 250 m and its width in the northern-southern direction is 100 m. Judging from this data, the settlement area of Yassıdağ is more extensive than that of the citadel at Kululu. However, it is very steep but small in relation to contemporaneous citadels. The height of this rocky bit of hill has kept increasing since it was also settled during the first half of the First Millennium B. C., the Hellenistic and Roman Ages. The initial settlement stands on virgin rock. The fort controls the plain, the Tuzhisar Lake and the roads leading to the east and acts as the military base of Sultanhan Höyük. This condition reflects a special characteristic of the history of settlement in the first half of the Iron Age. The Yassıdağ fort is the typical example of the strong forts of this age which were built for

⁴⁹ Cimmerian = OIP XXX, p. 110; Scythian = WVDOG 87, p. 114, Footnote: 783.

⁵⁰ OIP XX, p. 66, Fig. 89, a 339.

⁵¹ E. Schmidt, *Test Excavations in the City on Kerkenesdag*. AJSL XLV (1929), Fig. 69, K. 41.

⁵² MDOG 76 (1938), p. 18, Fig. 7-D; WVDOG 87, p. 110-115, Pl. 31, 901-931.

⁵³ E. Haspels, *Phrygie*. Paris 1951, p. 97, Pl. 42 a, 4. Assumed to be similar to the finds at Level II at Boğazköy.

military reasons at the vicinity of the cities built on plains. The railroad construction caused damage only to a small part of the eastern slopes of the hill. The steep slopes also have deep crevasses caused by the floods. There is a fountain to the south-east of the hill. On the western side lies the dried up bed of a stream running from the north to the south. The village of Palas, situated to the west of the hill, is linked to the Sivas-Kayseri highway by means of a causeway running from the south of the hill. The mountain which stands to the east of the hill contains a tumulus. The front part of the fort is open to the west while its east is surrounded by craggy land and high hills. The rock base of Yassıdağ is visible at some parts. The fragments which we have collected from the surface verify that this naturally fortified citadel was inhabited during the Roman and Hellenistic Ages as well as the Iron and Early Bronze Ages. Apparently the most important period in the history of Yassıdağ was the first half of the First Millennium B. C. In our opinion, the prince who caused the Sultanhan stela to be put up must have resided at Yassıdağ.

We came across specimens contemporary with Levels II and Ib of the Karum of Kanesh among the sherds which we have collected in the direction of the railway and close to the main rock. It is possible that a citadel which controlled the road was set up at this point*.

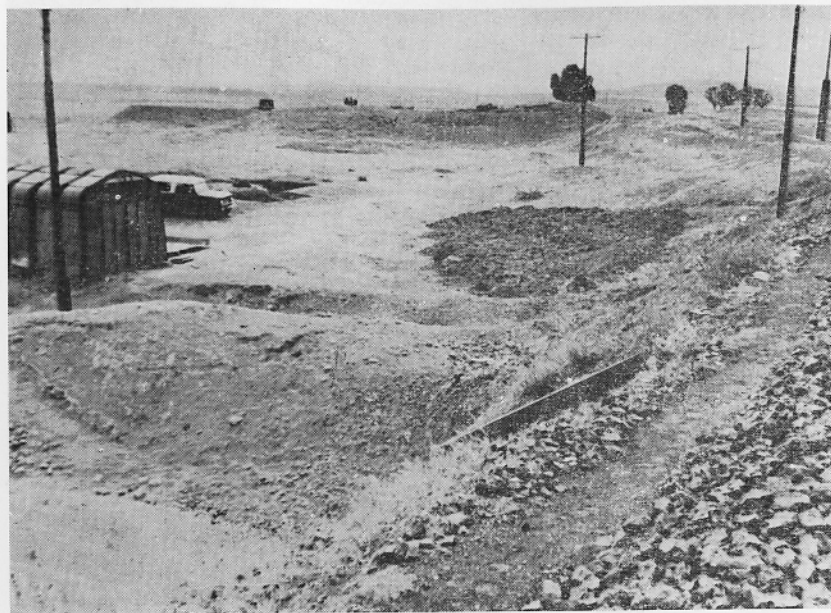
* I have to express my thanks to the American Research Institute In Turkey for its valuable contribution to my investigations in this region.

LIST OF PLATES

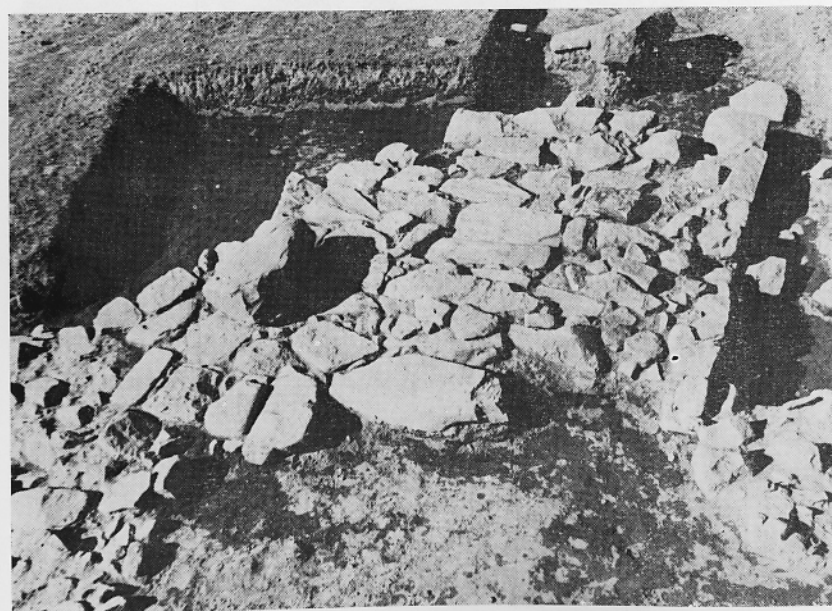
- Pl. I, 1: The demolished area of Sultanhan Höyük and the intact part of the mound, viewed from the railway.
2: The architectural remains revealed at the established findspot of the stela.
- II, 1: Roman and Hellenistic Age building levels.
2: The early Roman and Hellenistic building remains on the upper left corner. The room belonging to the early Iron Age building level on the lower left corner. The "sloping wall" to the right. The Early Bronze Age remains on the foreground. In front of the sloping wall the wall which contained the inscription as one of its building stones.
- III, 1: The south-eastern view of the sloping wall.
2: The northern view of the same. The Roman-Hellenistic Age remains on the upper right corner. The early Iron Age building level at the center.
- IV, 1: The curved cross-section of the removed "sloping wall". The Roman-Hellenistic building level at the upper left. The room belonging to the early Iron Age building level at the lower left.
2: The long wall to which the sloping wall reached; possibly part of the citadel's fortifications.
- V, 1: The northern view of the same wall. Fragmented remains of the early Iron Age building level at the front.
2: The early Iron Age remains at the foreground.
- VI, 1: Small building of the Early Bronze Age to the lower right. Early Iron Age wall remains superposed upon the rectangular room dug into the floor.
2: The Early Bronze Age remains; north-eastern view.
- VII, 1: View of Yassıdağ from the south.
2: View of Yassıdağ from the west.
- VIII, 1: Crater, see Fig. 10.
2: Bowl, see Fig. 6 (Sh. 71-2).
3: Crater; see Fig. 16.
4: Bowl, see Fig. 8
5: Cup, see Fig. 24.
- IX, 1: Trefoil orificed pitcher. See Fig. 28. Sh. 71-12.
2: Trefoil orificed pitcher. See Fig. 29 a.
3: Trefoil orificed pitcher. Sh. 71-13.
- X, 1: See Fig. 35.
2: See Fig. 32.
3: See Fig. 34.
4: See Fig. 19.
5: See Fig. 31.
6: See Fig. 40.

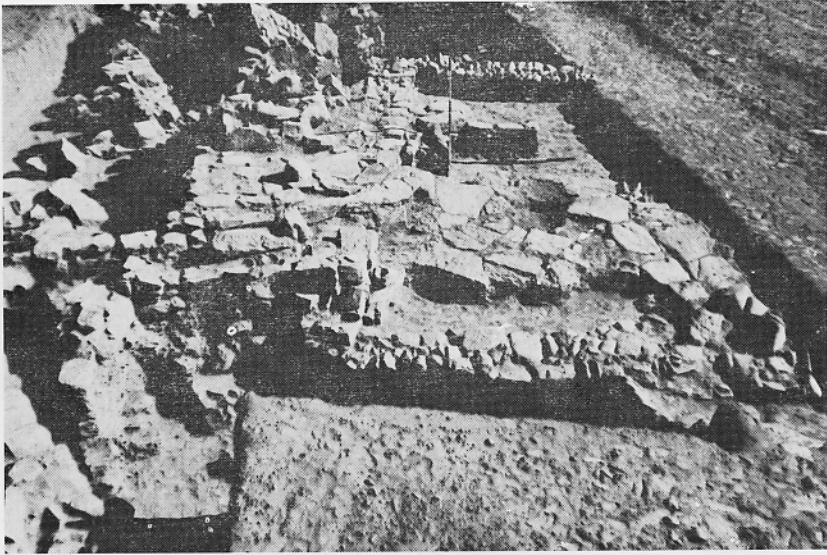
- 7: See Fig. 42.
 8: See Fig. 39.
- XI, 1: Fibula; Iron Age, from the late building level. Sh. 71-1.
 2: Fibula: Iron Age, from the early building level. Sh. 71-4.
 3: Pin, Sh. 71-2.
 4: Arrowhead; Sh. 71-3.
 5: Pincer, Sh. 71-5.
 6: Object, Sh. 71-6.
- XII, a: The stela fragment discovered in our excavations, placed into the missing part of the inscription. Front view.
 b: Side view.
 c: Back view.

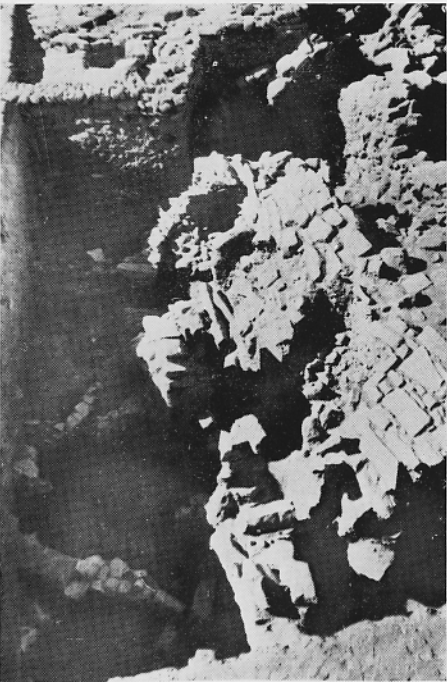
1

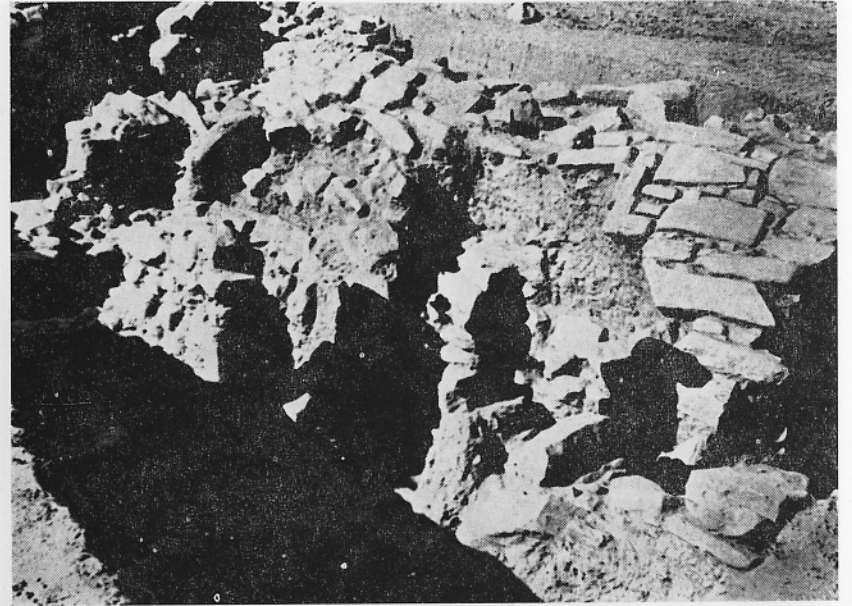
2

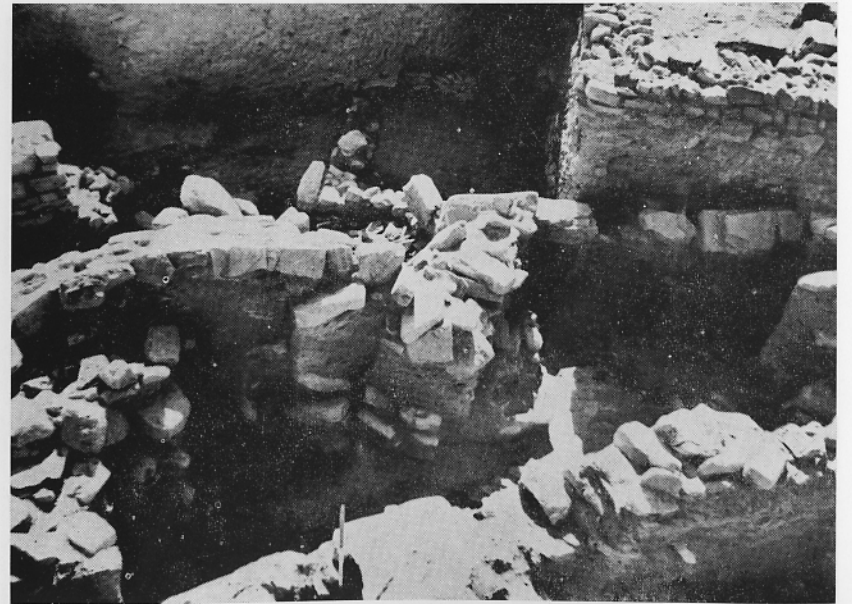
1

2

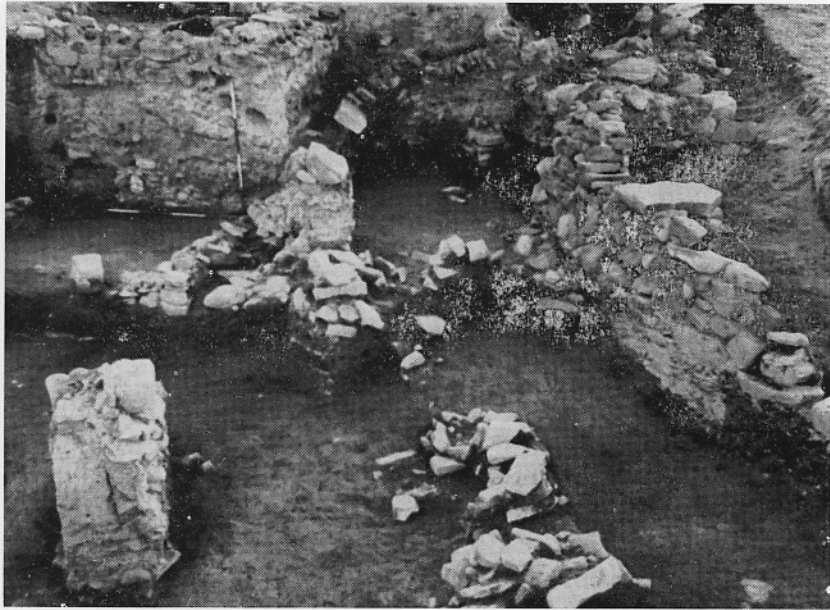

1

2

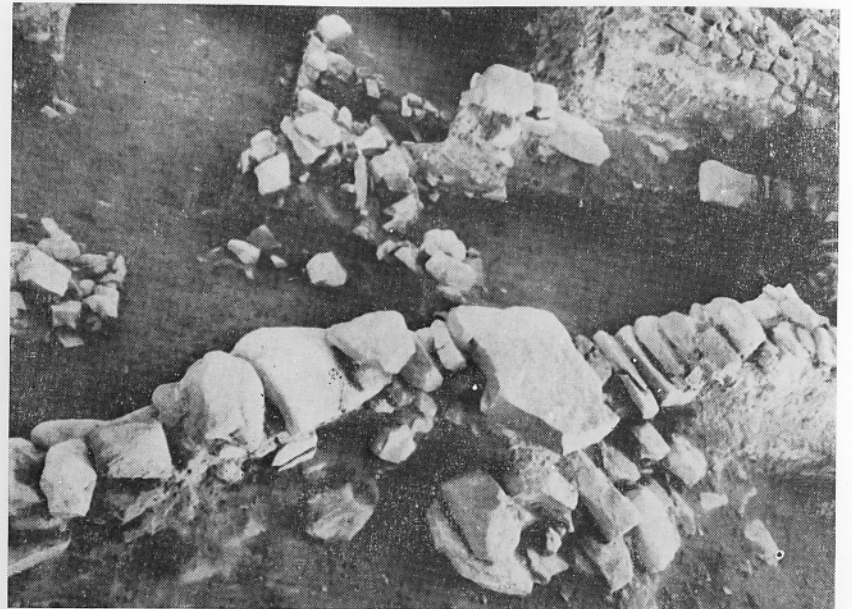

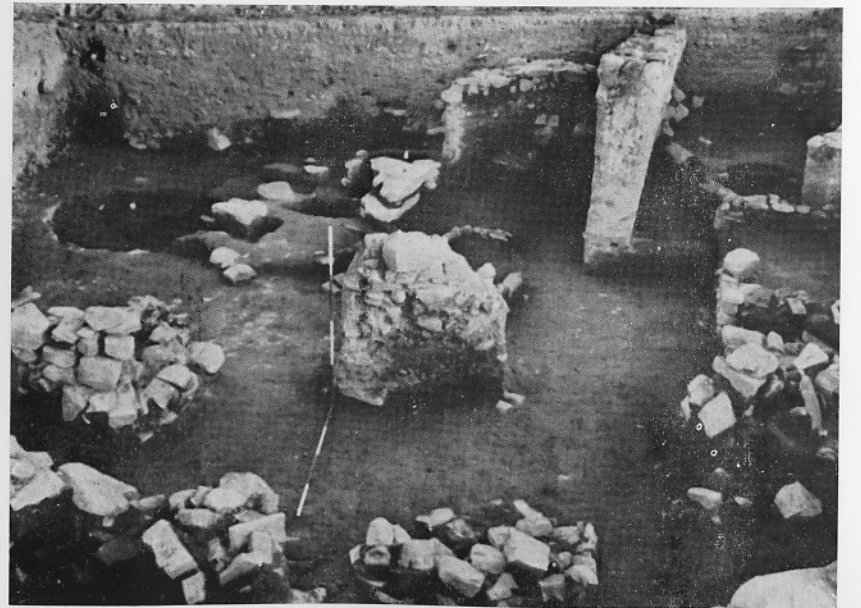
1

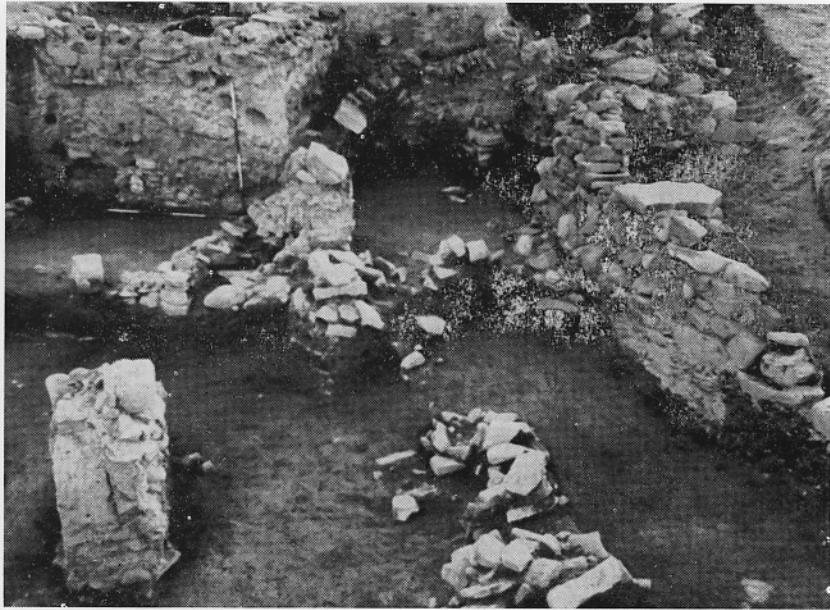
2

1

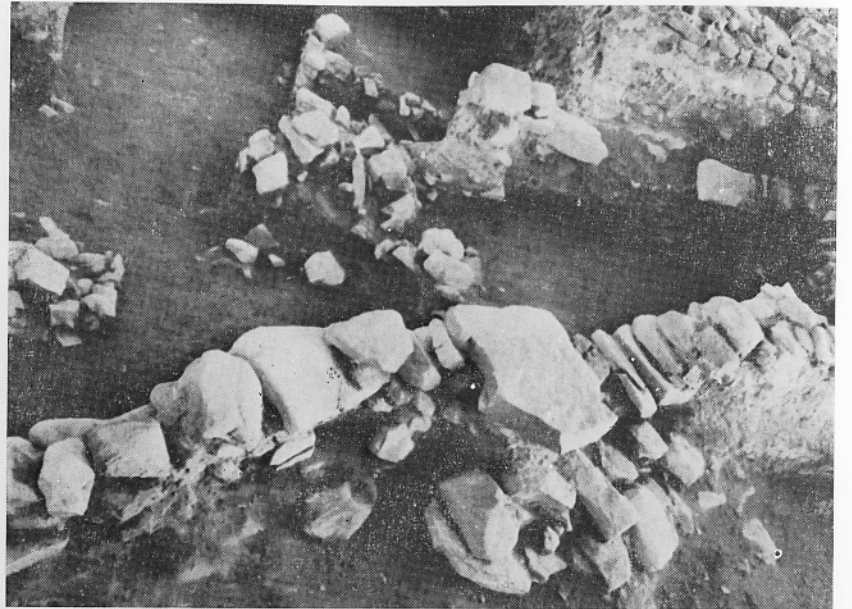
2

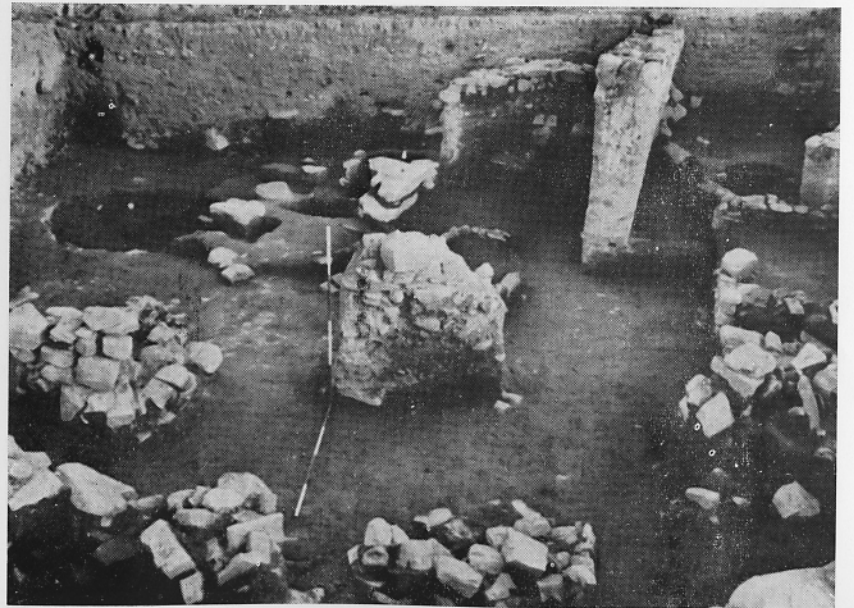
1

2

1

2

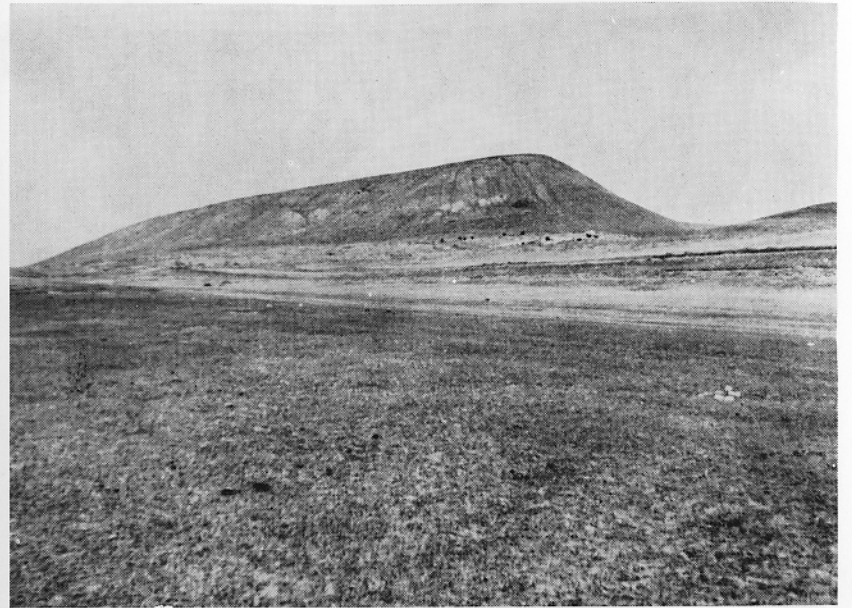

1

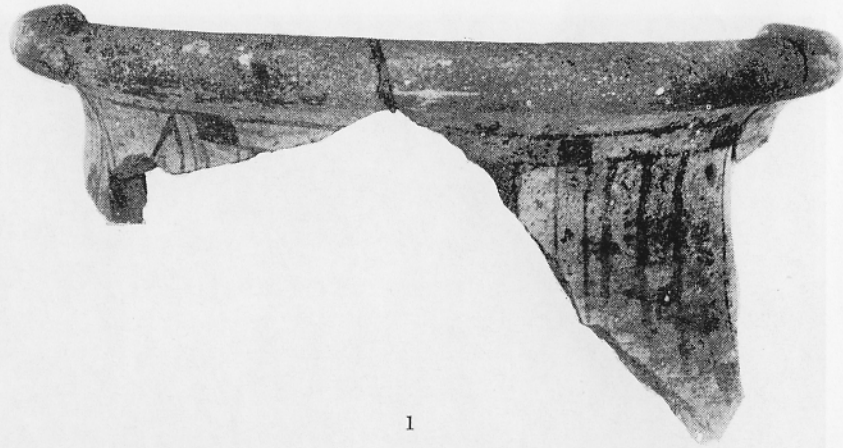
2

1

2

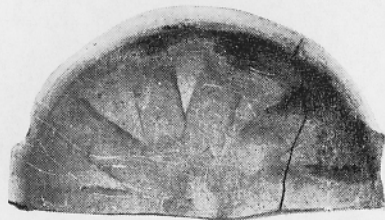
1

2

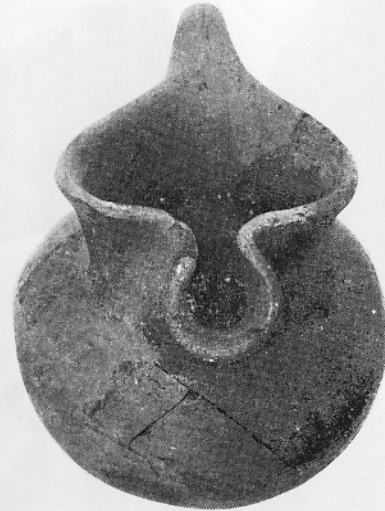
3

4

5

1a

1b

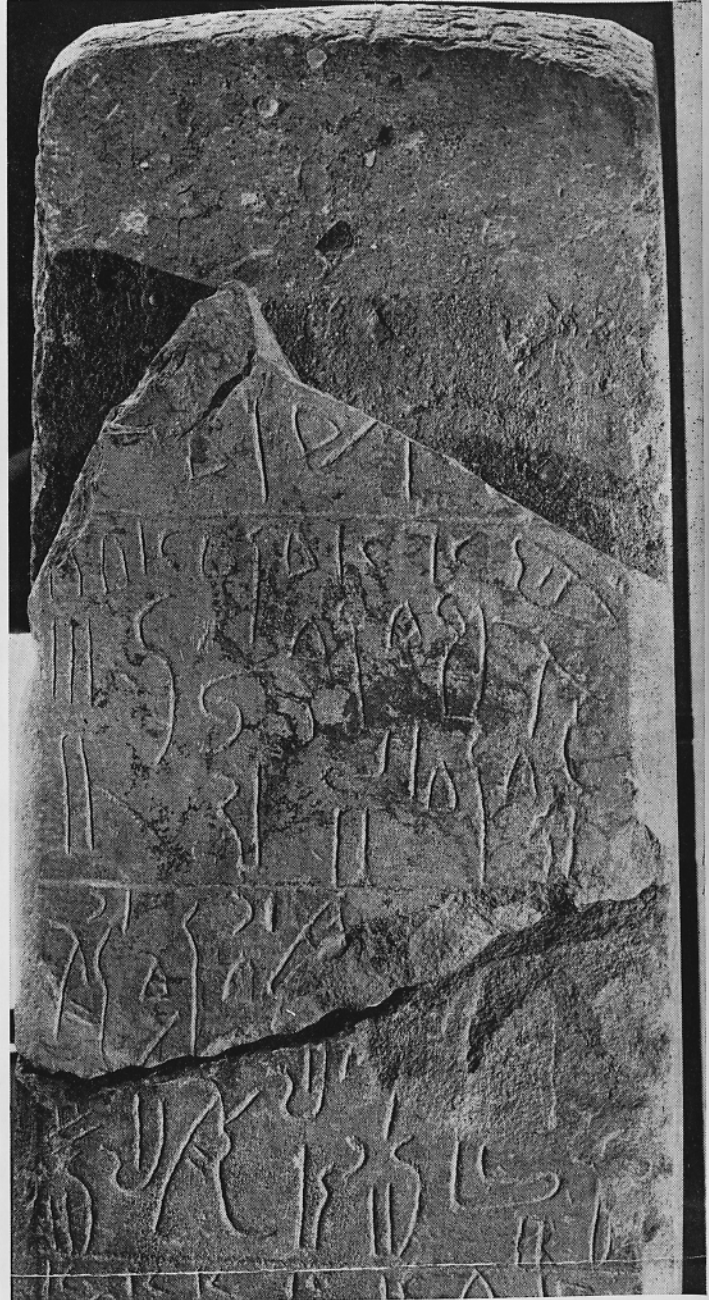
2

3

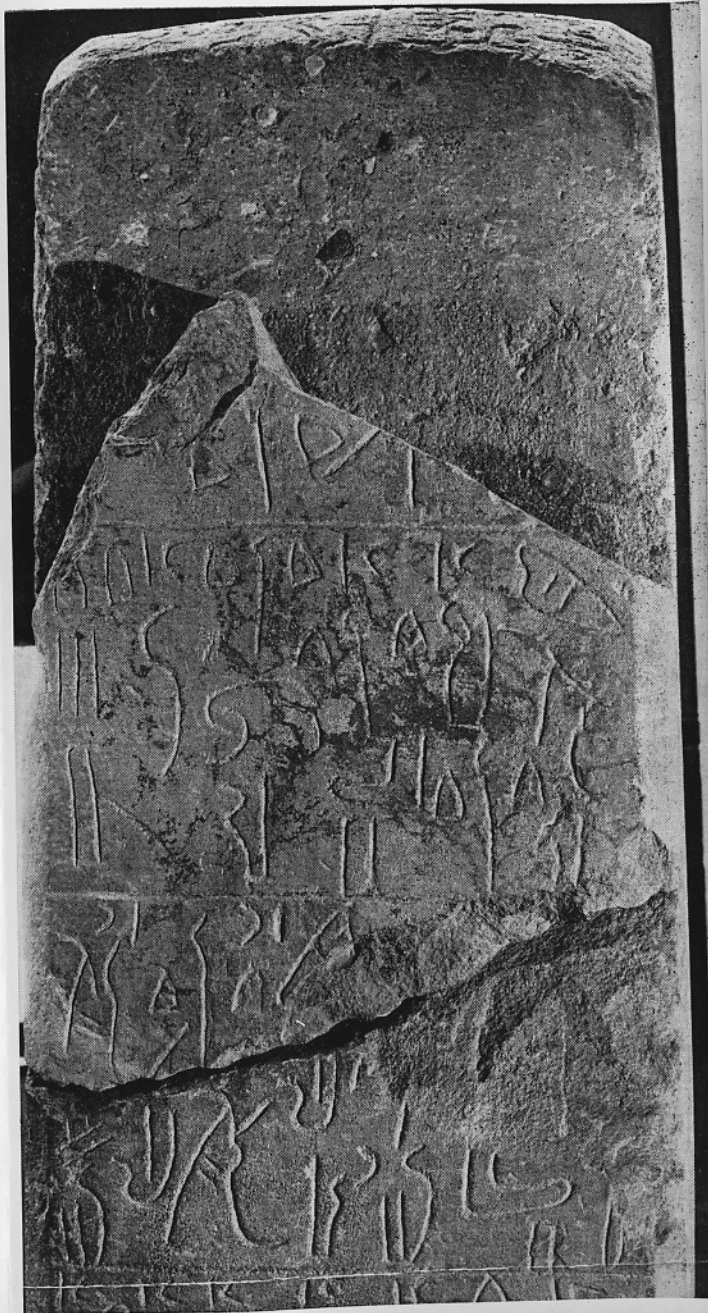

a - b - c

KÜLTEPE KAZISINDA BULUNAN SİKKELER

SAADET TANER

- 1- Alexandros III. M. Ö. 336-323 Makedonia Kralı
- 2- Ariarathes IV. Eusebes. M. Ö. 220-163 Kappadokia Kralı.
- 3- Helenistik Devir. Fazla bozuk.
- 4- Lysimachos M. Ö. 323-281 Thrakia kralı.
- 5, 6, 7, 8- Helenistik Devir. Fazla bozuk.
- 9- Antiochos IV Epiphanes M. Ö. 175-164.

Mevcut sikkelerden yukarıda görülen 1 numaradan 9 numaraya kadar 9 adet sikke M. Ö. Dördüncü Yüzyıl, Büyük İskender'den, M. Ö. İkinci Yüzyıl Antiochos IV'e kadar olan devreyi kapsar.

- 10- M. S. 1. veya 2. Yüzyıl.
- 11- Hadrianus M. S. 117-138
- 12- Antoninus Pius, M. S. 138-161
- 13- Marcus Aurelius. M. S. 161-180
- 14,15- Commodus. M. S. 180-193
- 16,17- Septimus Severus, M. S. 193-211
- 18,19,20- Elagabalus. M. S. 218-222.
- 21- Iulia Maesa I (Elagabalus'un büyükannesi)
- 22- Gordianus III. Abgar X M. S. 242-244
- 23- Claudius II Gothicus. M. S. 268-270
- 24- Probus M. S. 276-282
- 25, 26- Maximianus Hercules M. S. 284-305, 306-308
- 27, 28- Maximianus Galerius M. S. 293-305.
- 29- Valens I M. S. 314
- 30- M. S. 3. Yüzyıl.
- 31- Honorius M. S. 393-423
- 32- M. S. 4. Yüzyıl

10 numaralı sikkeden 32 numaralı sikkeye kadar 23 adet sikke Roma Devrini kapsar. M. S. 2. yüzyıl Hadrianus'tan başlar; az çok tarihi atlamalara rağmen, Honorius'a kadar (Hono-

rius dahil) 14 İmparator (biri İmparatoriçe) olmak üzere 300 yıllık bir devrin kronolojisini verir.

Şehir Sikkeleri :

Senatonun tasdikinden geçen devlet darpları yanında Doğunun muhtar şehirleri ve muhtar prenslikleri tarafından darbedilen sikkeler de mevcuttur. İmparatorluk Devrinde şehir darpları Anadolu, Mısır, Kuzey Afrika, Suriye ve Yunanistan'da mevcuttur. Bunlardan başka ayrıca, Doğuda muhtar Prenslikler de kendi hükümdarları adına para bastırmışlardır.

Bütün bu şehir sikkelerinin yazıları Yunancadır. Ancak Roma vilayetleri sikkelerinde Latince ve Latin dilini kullanmışlardır.

Şehir sikkelerinde ön yüzde genellikle imparatorun resmi ve adı yazılıdır. Bunlar hakikatte Roma'ya bağlı olmakla beraber şeklen muhtar oldukları için sikkelerde şehrin tanrısı veya o şehrin özelliğini gösteren başka resimler yer alır.

Bunlar genellikle yalnız bronz sikke darbetmişlerdir. Fakat Kappadokia, Kaisareia (Kayseri) dahil bazı şehirlerde çeşitli iktisadi nedenlerle gümüş sikke darbına izin verilmiştir. (Levha I. No. 1, 4, 9). Diğer şehirlerin özel tipleri yanında yine Kayseri darplarında kutsal Argaios (Erciyes) dağı ibadeti, ilahlar adına yapılan şenliklerle birleştirilir. Şehrin kutsal varlığı Erciyes dağı, genellikle sikkelerin arka yüz tipleridir (Levha II. 12, 13, 14, 15; Levha III, 17, 18, 19, 20, 21.).

Şehir darpları yavaş yavaş bir gerileme ile son bulmuş, sikke darbetme hakkı şehirlerden tamamen geri alınmıştır.

Kaisareia (Kayseri)

Kappadokia krallığının merkezi olan bu şehrin en eski adı Mazaca olup, Erciyes dağı eteğinde kurulmuştur.

Mazaca adı sonra Eusebeia'ya çevrilmiştir. Bu isim muhtemelen M. Ö. 163-130 yıllarında Hükümdar Ariarathes V. Eusebes, Philapator'un adına izafeten verilmiştir.¹

Mazaca adını taşıyan para yoktur, fakat muhtar ve muhtelif tipte bronz örnekler üzerinde EΥΣΕΒΕΙΑΣ adını taşır². Bu sikkeler Kappadokia kralı Archelaus'a (M. Ö. 36 - M. S. 17) aittir. Yine bu sikkelerin en güzel örnekleri Imhoof-Blumer tarafından toplanmıştır.

¹ Reinach, T. R., p. 37; Imhoof - Blumer, p. 67ⁿ; Nezahat Baydur, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul 1970, s. 77-83

² Warwick Wroth, *Catalogue of the Greek Coins of Galatia, Cappadocia and Syria*, p. 45, 46.

Üzerinde "Caesarea"³ yazısı ile yine bir miktar sikke serisi bunu takip eder³.

Imhoof-Blumer (P. 7. No: 12) de bunu yalnız EΥΣΕΒΕΙΑΣ olarak gösterirken, Mionnet, IV. P. 408 No: 6 da EΥΣΕΒΕΙΑΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ yazısı ile şehrin iki ad taşıdığı kabul edilir. Kaisareia sikkesi Tiberius'tan Trebonianus Gallus'a kadar bol miktarda darp edilmiş olup, diğer çağdaş Yunan sikkeleri ile sathi bir benzerlik gösterir.

Bu darphanelerin gümüş sikkeleri de bronzları kadar güzeldir. Roma sikkelerinin benzeri olup, tipler mahalli karakter taşımaz. Şekiller bu kaide dışındadır. Tipler genellikle Erciyes dağı gösterir. Bunların İmparator kültü ile birleştiği görülür.

Mommsen⁴ gümüş Kayseri sikkelerini tasvir etmiştir. Bunlar iki çeşit olup, Fenike ağırlığındadır. Didrahminin maximum ağırlığı 7.257 gram, drahminin maximum ağırlığı da 3.628 gramdır. Meselâ, Traianus zamanında bulunan tetradrahminin ağırlığı 10.173-11.598 gram, drahmünün maximum ağırlığı 3.888 gramdır.

Genel olarak normal ağırlığı şöyle sıralayabiliriz.

Tridrahmi	: 11.664 gram
Didrahmi	: 7.776 "
Drahmi	: 3.888 "
Yarı Drahmi	: 1.944 "

Tarihleme:

Gümüş ve bronz sikkeler üzerinde tarihleme imparatorun krallık ve konsüllük yıllarına, bazan da Tribunica yıllarına göre yazılıdır.

Tipler:

Tiplerin başlıcası önceleri de belirtildiği üzere, Erciyes dağı çeşitleridir. Geri kalan tipler, çoğunlukla imparatora veya Roma tanrularına verilmiştir. Bunlardan çokları doğrudan doğruya Roma taklididir. Diğer bir tip topuz, birçok İmparatorlarının sikkelerinde sık görülür. Bu muhtemelen kral Archelaus'tan tevarüs etmiştir⁵.

:LIBERTAS PUBLICA. Hürriyet ayakta⁶ ΠΠΟΝΟΙΑ Providentia ayakta. Yine bronz sikkelerde piramit biçimli taş: (Erciyes) Caesareia'ya verilir.

³ Imhoof - Blumer, p. 12^f; Ramsay, *Hist George*, p. 303^f.

⁴ Monn. Rom. iii. 314.

⁵ Warwick Wroth, Pl. vii. 14 ile Pl. ix, 22.

⁶ R. N. 1895, p. 68.

Sikkelerde Erciyes dağı mağaralarla dolu ve sivri tepeli görülür. Genellikle ağaçlarla kaplıdır⁷. Aynı tarzda hayvanlar (köpek veya geyik) dağ üzerinde gösterilmiştir. Genellikle sivri tepenin üzerinde yıldız, bazan çıplak bir figürin (tanrı veya ölümsüz kral) yine ayakta ve dağın zirvesinde yer alır⁸. Caracalla sikkesi üzerinde görülen iki vazo, mahalli oyunlar nedeni ile Erciyes'te yan yana yer alır⁹.

Roma İmparatoru kutsal dağın da yöneticisidir. Böylece dağın zirvesinde bazan yalnız kendisi, elinde asa ve dünyayı tutar, şua taşıdır. Helios gibi tasvir edilmiştir. Böylece Kayseri sikkelerinin Erciyes tipleri incelenince DIVUS AUGUSTUS Helios'a uygulanır. Roma karakterini gösterir. Tiplerde Erciyes bazan mabet üzerinde veya içinde, bazan da sunak üzerinde görülür¹⁰. Keza kartal ve çelenk¹¹. Dağ üzerinde iki veya daha fazla görülen figürinli darplar daha nadir örneklerdir¹².

Hellenistik devri sikkeleri:

No: 1-

Envanter no : 1482/1
Kazı tarihi : 1959
Ölçüsü : 26.5 mm. 16,85 gram. ↙
Devri, adı : Alexandros III. M.Ö. 336-323. Makedonia kralı, tetradrahmi, gümüş.
Ön yüz : Heracles'in aslan postu içinde başı, sağa dönük.
Arka yüz : Zeus, elinde kartal. Aşınmış, bozuk.

[Levha: I]

No: 2-

Envanter no : 1329/4
Kazı tarihi : 1953
Ölçüsü : 19 mm. ↙
Devri, adı : Lysimachos. Trakya kralı. M.Ö. 323-281. Bronz.
Ön yüz : (Ares ?) miğferli başı, sağa dönük.
Arka yüz : ΒΑΣΙΛΩ - ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ
Koşan aslan, sağa dönük. Altta M

[Levha: I]

⁷ Barclay V. Head, *Historia Numorum*. A Manuel of Greek Numismatics. p. 753. fig. 331; Warwick Wroth, Pl. xi. 4; Imhoof-Blumer, Monn. Gr., p. 417, No. 183., Pl. H., No. I.

⁸ Warwick Wroth, Pl. X. 6. XI. II, 16, 17.

⁹ W. Wroth, Pl. XI. 19., XII. 3.

¹⁰ W. Wroth, Pl. XI. 9, 19., XII. I, 3, 12.

¹¹ W. Wroth, Çelenk. Pl. X. 8., kartal. XIII. I.

¹² W. Wroth, Pl. XI. 19, XII. 7; Imhoof-Blumer, Monn. Gr., p. 419, No. 192., Pl. H. 5.

No: 3-

Envanter no : 1246/5
Kazı tarihi : 1953
Ölçüsü : 21.5 mm.
Devri, adı : Hellenistik. Bronz.
Ön yüz : Zeus veya Poseiden? başı, sağa dönük. Bozuk.
Arka yüz : Bozuk

[Levha: I]

No: 4-

Envanter no : 1988-16
Kazı tarihi : 1970
Ölçüsü : 18.5 mm. 3,89 gram. ↑
Devri, adı : Ariarathes IV Eusebes. M.Ö. 220-163 Drahmi gümüş. Kappadokia.
Ön yüz : Ariarathes'in başı diademli, sağa dönük.
Arka yüz : ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ

Athena'nın başı miğferli. Üzerinde hiton giyili, ayakta sola dönük. Sol elini kalkamna dayamış, sağ elini öne yukarıya kaldırmış. Elinde çelenk tutan Nikeyi taşımaktadır.

Sağda: Solda: içinde dışta ΓΑ

[Levha: I]

No: 5-

Envanter no : 1788-16
Kazı tarihi : 1970
Ölçüsü : 18.5 mm.
Devri, adı : Hellenistik. Bronz. Çok bozuk.
Ön yüz : Bozuk
Arka yüz : Bozuk.

No: 6-

Envanter no : 1988-16
Kazı tarihi : 1970
Ölçüsü : 18 mm.
Devri, adı : Hellenistik. Çok bozuk.
Ön yüz : Bozuk.
Arka yüz : Bozuk.

[Levha: I]

No: 7-

Envanter no : 1988-16
Kazı tarihi : 1970

Devri, adı : Helenistik. Bronz. Çok bozuk.
 Ölçüsü : 10.5 mm.
 Ön yüz : Bozuk [Levha: I]
 Arka yüz : Bozuk.

No: 8-

Envanter no : 1988-16
 Kazı no : 1970
 Ölçüsü : 15 mm.
 Devri, adı : Helenistik. Bronz. Çok bozuk.
 Ön yüz : Bozuk [Levha: I]
 Arka yüz : Bozuk.

No: 9-

Envanter no : 1988-16
 Kazı tarihi : 1970
 Ölçüsü : 31 mm. 14,90 gram. ↘
 Devri, adı : Antiochos IV. Epiphanes. M.Ö. 175-164 gümüş. Tetradrhmi.
 Ön yüz : Antiochos'un diademli başı, sağa dönük.
 Arka yüz : ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΝΤΙΟΧΟΥ ΘΕΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΝΙΚΕΦΟΡΟΥ
 Zeüs, taht üzerinde oturur, sola dönük. Elinde Nike ve asa.
 Altta : M

[Levha: I]

HELENİSTİK DEVİR

Alexandros III'ten Augustus'a
 takriben M. Ö. 330-30

Alexandros III (Büyük İskender) ve Diadoklarının karakteristik bir devri olan Helenistik Devir takriben 300 yıllık bir zamanı içine alır¹³.

Alexandros'un fetihleri Doğudan Batıya uzanmış, Pers kralı yenilerek Hindistan içlerine, Çin sınırlarına kadar dayanılmış, Karadeniz'den Mısır'a kadar gidilmiştir. Bu muazzam genişleme ile Yunan kültürü etkisini buralara kadar uzatmıştır. Helen kültürünün yayıldığı büyük alanda sikke darbu da devamlı surette artmış, buna karşılık tiplerdeki zenginlik azalmış ve sikkeler yeknesak olmaya başlamıştır. Gittikçe artan bu yeknesaklığın en önemli nedenlerinden biri, Helenistik hakimiyetinin her yerinde sikke darbının beraberliğine ve merkezleştirilmesine çalışılmış olmasıdır.

¹³ B. V. Head, *Historia Numorum*. p. 224; Dr. E. Boch, *Eski Sikkeler Rehberi*. s. 22; N. Baydur, s. 91

Böylece bu devrin sikkeleri, Batı medeniyetlerinin, eski dünya ile, basit ve tek tip olarak birleştiği geniş bir alanı içine alan ilk büyük dünya sikkeleridir¹⁴.

Sikke kompozisyonu Philip II'nin örneklerini devam ettirir. Birim altın staterdir. Buna bazı çift staterler ve daha az görülen küçük kesirleri de ilâve edilmiştir. Altın staterlerde ön yüzde: Athena'nın başı, sorguçlu Korint miğferli (miğfer grifon, sfen ya da yılanla süslüdür.), arka yüzde: Nikenin ayakta figürünü, elinde çelenk. Gümüş en büyük örnek tetradrahmidir. Arasına drahmi, didrahmi ve daha küçük örnekleri de darbedilmiştir.

Arka yüzde: tahtta Zeüs, elinde kartal ve asası ile darbedilmiştir. (Levha I. No. 1) Altın ve gümüş sikkelerin arka yüzlerinde Alexandros adı görülür. Bronz darpların da alametleri genellikle böyledir. Heracles'in topuzu ve yay.

Yukarıda da belirtildiği üzere Yunanistan'dan Kuzey-Batıya, Hindistan'a, Karadeniz'den Mısır'a kadar yayılan bu geniş sahada bir darphaneler zinciri meydana gelmiştir. Sikke darplarının orijini Makedonia'dan olmakla beraber bu darphaneler hemen gelişmiş ve genellikle büyük sikke merkezleri olmuştur.

Alexandros III hayatta iken 20 büyük darphane faaliyettedir¹⁵. Bu darphaneler bütün örnekleri veya bazı kesirleri, fakat başlıca tetradrahmilerini darbetmişlerdir. Bu darphaneler şehir sembolleri, monogramları ve değişik stiller ile mahalli farklar gösterir.

Alexandros'un ölümünden sonra da tek tipte sikke darbu sistemi devam etmiştir. Asrın sonuna doğru bozulmaya başlayan Alexandros tipleri bazı darphanelerde Mithradates zamanına kadar devam etmiştir. LYSIMACHOS¹⁶. Trakya kralı. M. Ö. 323-281

Alexandros'un haleflerinden Lysimachos'un sikkeleri diğer haleflerinden daha çok ve Alexandros'a daha sadık olandır. Bunun sikke darbu 3 devre içinde mütalaa edilebilir. I- M. Ö. 323-311. Alexandros'un ölümünden, genç Alexandros'a (Roksana'nın oğlu) kadarki devirde Trakya'da saltanat naibidir. Paralarını Alexandros tipinde darbettirmiştir. II. darpları M. Ö. 311-306 Roksana'nın ölümünden Lysimachos'un ΒΑΣΙΛΕΩΣ unvanını almasına kadar. Bu devir sikkelerinde hâlâ Alexandros'un adını taşır. ΑΥ Harflerinin ilâvesi görüle dahi.

M. Ö. 306-281 sikke ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΥΣΙΜΑΧΟΥ unvanını taşır. Önce-

¹⁴ Charles Seltman, *Greek Coins*. p. 207.

¹⁵ R. A. G. Carson, *Coins Ancient, Mediaeval, and Modern*. p. 84.

¹⁶ B. V. Head, *Historia Numorum*. p. 284.

leri Alexandros'un, sonraları da Lysimachos'un kendi tiplerini taşır. (Levha I. No. 2)

Bunun sikkelerinde tipler: Amonun boynuzu ile ölü Alexandros'un başı, genç baş (ares) miğferli, miğferli baş, arkada aslan başı veya yarı aslan, trophy. Lysimachos'un Trakya darphanelerinde çok sayıda, muhtelif büyüklükte sikkesi darbedilmiştir. M. Ö. 311-281'de Makedonia'da, 286-281'de ve 302-281'de Anadolu'da. Lysimachos'un ölümünden sonraki sikkeleri taklit edilmiştir.

ARIARATHES IV EUSEBES¹⁷ M. Ö. 220-163:

Babası Ariarathes III'ün ölümü üzerine çok genç yaşta onun yerine geçmiştir. İlk evliliğinde Stratonice adlı bir kızı olmuş ve M. Ö. 188'de Bergama kralı Eumenes II, daha sonra da onun kardeşi Attalus II ile evlenmiştir. Antiochos III'ün kızı Antiochis, Ariarathes ile evlenerek, Ariarathes IV'ün ikinci karısı olmuştur. Bundan doğan oğlu Mithradates, Ariarathes V Philopator unvanı ile babasının yerine geçmiştir. Ariarathes IV'ün sikkeleri, başlıcaları arka yüzlerinde krallık yıllarını taşıyan drahmileridir. Bu krallık serileri arasında değişmez bir tip olmuştur. Çok miktarda 31 bilhassa 33 yılına aittir. (Levha II. No: 4)

ANTIOCHOS IV (Epiphanes)¹⁸ M. Ö. 175-164:

Antiochos III'ün küçük oğludur. Kardeşinin ölümünden sonra tahtı eline geçirmiştir. Sikkeleri üzerindeki yazı: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ANTIOXOY yalnız veya ΘεΟΥ ile, ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ, ΘΕΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ, ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ veya ΘεΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ.

Ağırlığı Attik ağırlığındadır. Başı tanrıya benzetilmiştir. Üzerinde bazan yıldız (teradrahmilerinde) veya diadem ve iki yıldız görülür. Aynı zamanda taç şualı olup, ilahlığa delâlet eder. Küçük gümüş örneklerde ve bronzlarda, şualı taç çok nadir olarak tetradrahmilerde görülür. Şerit bant önceki devre nazaran daha çok görülür.

Roma sikkeleri:

No: 10-

Envanter no : 1988-16
Kazı tarihi : 1970
Ölçüsü : 29 mm.

¹⁷ Warwich Wroth, Pl. 31. No. 5, p. XXVI, XXVII; N. Baydur, s. 93-95

¹⁸ B. V. Head, *Historia Numorum*, p. 762; H. A. Seaby, *Greek Coins and Their Values*. p. 162; Charles Seltman, p. 231.

Devri, adı : M.S. 1. veya 2. yüzyıl. Bronz.
Ön yüz : İmparatorun defne çelenkli büstü, sağa dönük, damgalı.
Arka yüz : Defne çelenk içinde. S.C (Seatus Consulto) Senato kararı ile.

[Levha: II]

No: 11-

Envanter no : 1988-16
Kazı tarihi : 1971
Ölçüsü : 23 mm. ✓
Devri, adı : Hadrianus M.S. 117-138. Bronz.
Ön yüz : ΚΑΙCΑΡ, ΔΡΙΑΝΟC
Hadrianus'un defne çelenkli büstü, sağa dönük.
Arka yüz : CEAΓ€ΩΝ

Dörtgen bir kaide üzerinde birbirinden farklı yükseklikte iki vazo içinde (ayrı fındığı ağacı) dikey ve üzerinde paralel çubukları olan iki direk.
Darp yeri: Selge (Psidia)

[Levha: II]

No: 12-

Envanter no : 1988-16
Kazı tarihi : 1970
Ölçüsü : 21.5 mm.
Devri, adı : Antoninus Pius M. S. 139-161. Bronz.
Ön yüz : ..... İmparatorun büstü, defne çelenkli ve sağa dönük.
Arka yüz : ..... Erciyes dağı. Dışta: ... ΓΘ
Darp yeri: Kaisareia

[Levha: II]

No: 13-

Envanter no : 1421-1
Kazı tarihi : 1956
Ölçüsü : 24.5 mm. ↑
Devri, adı : Marcus Aurelius M.S. 161-180.
Ön yüz : ..... İmparatorun defne çelenkli ve sakallı büstü, sağa dönük.
Arka yüz : ΚΑΙCΑΡ€ΩΝ

Erciyes dağı uca doğru sivri konik bir biçim alır ve konik bir zirve ile biter. Dışta: €TOB

Darp yeri: Kaisareia

[Levha: II]

No: 14-

Envanter no : 1329-4
Kazı tarihi : 1953
Ölçüsü : 29.5 mm. ↑
Devri, adı : Commodus M.S. 180-192. Bronz.

Ön yüz : M. KOMO ANTΩNINO
Commodus'un defne çelenkli büstü, sağa dönük.
Arka yüz : ΜΗΤΡΟΠΙΟ
Kaideli bir sunak üzerinde Erciyes dağı.
Darp yeri: Kaisareia [Levha: II]

No: 15-

Envanter no : 1988-16
Kazı tarihi : 1970
Ölçüsü : 29 mm. ↘
Devri, adı : Commodus M.S. 180-192.
Ön yüz : ΚΜΑΥΚΟΜΟΔΟC ΑΝΤΩΝΙΝΟC
İmparatorun defne çelenkli büstü, sağa dönük.
Arka yüz : ΜΗΤΡΟΠΙ . ΑΙCΑΡЄ
Süslü altar üzerinde Erciyes dağı. Dışta εΤΠI yıl: 13.
Darp yeri: Kaisareia [Levha: II]
[Levha: V]

No: 16-

Envanter no : 1329-4
Kazı tarihi : 1953
Ölçüsü : 22.2 mm. ↗
Devri, adı : Septimus Severus M.S. 193-211. Bronz.
Ön yüz : ..... OC
İmparatorun defne çelenkli büstü, sağa dönük.
Arka yüz : ..... ΤΡΟ ...
Üç adet buğday başağı demeti, bağl. Fazla aşınmış.
[Levha: III]

No: 17-

Envanter no : 1988-16
Kazı tarihi : 1970
Ölçüsü : 18.5 mm. ↑
Devri, adı : Septimus Severus. M.S. 193-211. Bronz.
Ön yüz : ΑΥΑCЄΠΙΓ . CЄO . . ΡΟC
İmparatorun defne çelenkli büstü, sağa dönük.
Arka yüz : ΜΗΤΡ . ΚΑΙC . . .
İki sütunlu mabet içinde Erciyes dağı. Altta. εΤ : yıl: 13
Darp yeri: Kaisareia [Levha: III]

No: 18-

Envanter no : 1246-5
Kazı tarihi : 1953

Ölçüsü : 28 mm. ↑
Devri, adı : Elagabalus. M.S. 218-222, bronz.
Ön yüz :
Elagabalus'un büstü defne çelenkli, sağa dönük, sağda damga.
Arka yüz :
Sunak üzerinde Erciyes dağı. Dışta: ETB bozuk.
Darp yeri: Kaisareia [Levha: III]

No: 19-

Envanter no : 1988-16
Kazı tarihi : 1970
Ölçüsü : 27.5 mm. ↑
Devri, adı : Elagabalus. M.S. 218-222. Bronz.
Ön yüz : ΑΥΚ ΜΑΥ ΡΗΛΙΟC ΑΝ . . . . .
İmparatorun şua taçlı büstü, sağa dönük.
Arka yüz : Μ . . . CΑΠΙΑ
Sunak üzerinde Erciyes dağı. Dışta: εΤΒ . . . ΚΘ
Darp yeri: Kaisareia [Levha: III]

No: 20-

Envanter no : 1246-3
Kazı tarihi : 1958
Ölçüsü : 27 mm. ↓
Devri, adı : Elagabalus. M.S. 218-222. Bronz.
Ön yüz : .....
İmparatorun defne çelenkli büstü, sağa dönük, üzerinde damga.
Arka yüz : .....
Sunak üzerinde Erciyes dağı. Silik.
Darp yeri: Kaisareia [Levha: III]

No: 21-

Envanter no : 1246-3
Kazı tarihi : 1958
Ölçüsü : 27.2 mm. ↑
Devri, adı : Iulia Maesa, bronz.
Ön yüz : ΙΟΥΛΙ . . . CΑCЄBAC
Ay içinde imparatoriçenin büstü, sağa dönük.
Arka yüz : ΜΗ . . .
Kaide üzerinde Erciyes dağı, dışta ETB. Yıl. 2.
Darp yeri: Kaisareia [Levha: III]

No: 22-

Envanter no : 1988-16
Kazı tarihi : 1970

Ölçüsü : 24 mm. ↑
 Devri, adı : Gordianus III Abgar X M.S. 242-244.
 Ön yüz : ΑΒΓΑΡΟC ΒΑCΙΑΕVC
 Abgarus'un büstü, sağa dönük. Arkada yıldız.
 Arka yüz : ..... ANOCCεB
 Gordianus'un büstü, sağa dönük. Şua taçlı, önünde yıldız.
 Darp yeri: Edessa [Levha: III]

No: 23-

Envanter no : 1375
 Kazı tarihi : 1955
 Ölçüsü : 20 mm. ✓
 Devri, adı : Claudius II Gothicus. M.S. 268-270, bronz.
 Ön yüz : IMP C CLAVDIVS ...
 İmparatorun şua taçlı büstü, sağa dönük.
 Arka yüz : .....
 Ayakta figürin, çok bozuk.
 [Levha: IV]

No: 24-

Envanter no : 1446-3
 Kazı tarihi : 1958
 Ölçüsü : 21.5 mm. ↑
 Devri, adı : Probus. M.S. 276-282, bronz.
 Ön yüz : IMP C MAVRPROBVS PF AV.
 İmparatorun şua taçlı büstü, sağa dönük.
 Arka yüz : CLEMENTIA TEMP
 İmparator ayakta ve sağda, sol elinde asa, sağ elinde, karşısında duran
 Zeüs'ten aldığı dünyayı tutuyor. Dışta $\frac{A}{XXI}$
 Darp yeri: Antiocheia [Levha: IV]

No: 25-

Envanter no : 1246-5
 Kazı tarihi : 1953
 Ölçüsü : 22 mm. ↑
 Devri, adı : Maximianus I Herculus. M.S. 284-305 ve 305-308, bronz.
 Ön yüz : IMPCMAVR VAL MAXIMIANVS PFAVG
 İmparatorun şua taçlı ve zırlı büstü, sağa dönük.
 Arka yüz : IOVETHERCV CONSER AVGG.
 Zeüs, Heracles ayakta karşılıklı, Zeüs asa ve dünyayı taşımakta. Heracles Victoria'yı, Zeüs'e veriyor. Heracles'in elinde aslan postu ve topuzu var. Dışta: $\frac{A}{XXI}$ darp yeri: Antiocheia.
 [Levha: IV]

No: 26-

Envanter no : 1246-5
 Kazı tarihi : 1953
 Ölçüsü : 22.5 mm. ↓
 Devri, adı : Maximianus I Herculus. M.S. 284-305 ve 306-308, bronz.
 Ön yüz : IMP C MA MAXIMIANVS PF AVG
 İmparatorun şua taçlı başı, sağa dönük.
 Arka yüz : CONCOR ... LITVM
 İmparator solda ayakta, sağ elinde küçük bir asa, sağda Zeüs elinde dünya üzerinde çelenkli Victoria'yı İmparatora veriyor. Kırık.
 Darp yeri: Heraclea KB
 [Levha: IV]

No: 27-

Envanter no : 1375
 Kazı tarihi : 1954
 Ölçüsü : 21.3 mm. ↑
 Devri, adı : Galerius Maximianus. (Casesar) M.S. 293-305, (Augustus) 305-311.
 Ön yüz : GAL VAL MAXIMIANVS NOB CAES
 İmparatorun şua taçlı büstü, sağa dönük.
 Arka yüz : ...COR...
 Maximianus Zeüs'le ayakta karşılıklı, bir elinde asa, diğeri ile Victoria'yı Zeüs'ten alır. Dışta: KA? fazla aşınmış.
 Darp yeri: Alexandria [Levha: IV]

No: 28

Envanter no : 1246-5
 Kazı tarihi : 1953
 Ölçüsü : 26. 5 mm. ↓
 Devri, adı : Galerius Maximianus. (Causar) M.S. 293-305, (Augustus) 305-311.
 Ön yüz : IMP GAL VAL MAXIMIANVS PF AVG
 İmparatorun defne çelenkli başı, sağa dönük.
 Arka yüz : GENIO AVGVSTI CMH dışta: SMNA
 Şahıslandırılmış (genio- deha) çıplak ve ayakta. Sağ elinde tabak, sol elinde çift cornua copia.
 Darp yeri: Nicomedia [Levha: IV]

No: 29-

Envanter no : 1257-2
 Kazı tarihi : 1953
 Ölçüsü : 18.5 mm. ↓
 Devri, adı : Valens I. M.S. 314.
 Ön yüz : DN VALEN SP F AVG
 İmparatorun diademli büstü, sağa dönük.

Arka yüz : SEC ... REIPUBLICAE
Victoria ayakta sola dönük yürür. Sağ elinde çelenk N.B.
Darp yeri: Antiocheia veya Nicomedia.
[Levha: IV]

No: 30

Envanter no : 1988-16
Kazı tarihi : 1970
Ölçüsü : 21.5 mm.
Devri, adı : M.S. Üçüncü yüzyıl.
Ön yüz : Büst sağa, damgah. Silik.
—A
Arka yüz : Silik, çok bozuk.

[Levha: IV]

No: 31-

Envanter no : 1988-16
Kazı tarihi : 1970
Ölçüsü : 17 mm.
Devri, adı : Honorius M.S. 393-423.
Ön yüz : İmparatorun diademli büstü, sağa dönük, silik.
Arka yüz : Victoria İmparatora çelenk giydirir. Silik.

[Levha: IV]

No: 32-

Envanter no : 1988-16
Kazı tarihi : 1970
Ölçüsü : 17 mm.
Devri, adı : M.S. Dördüncü yüzyıl.
Ön yüz : Diademli baş, sağa dönük. Silik.
Arka yüz : Ayakta Victoria, elinde çelenk. Silik.

[Levha: IV]

ROMA DEVRİ

Hadrianus'tan Honorius'a
M. S. 117- M. S. 423

HADRIANUS. (P. Aelius Hadrianus) M. S. 117-138¹⁹ :

Roma'da doğmuştur. 76 yılında 10 yaşında iken babasını kaybetmiş ve onun ölümünden sonra Ulpius Traianus'un himayesine girmiştir. Bunu takiben İmparator olan Traianus hastalanmış ve bu zaman zarfında Hadrianus'u evlâtlık edinmiştir. Hadrianus İmparatorluğunun büyük bir zamanını seyahatle geçirmiştir. Hudutları başarı ile korumuştur. Hadrianus, memleketinin en iyi yapıcısı olarak bilinir. Zamanında yapılan büyük duvarların kalıntıları bu sonsuz çalışmalarının izlerini hâlâ gösterir. Herşeyi yeniden organize ettiği hükümeti makineleştirmiştir. Hadrianus aynı zamanda sanatın da patronudur.

Hadrianus, sikkelerinin ön yüzünde genellikle defne çelenkli ve sağa dönük büstü ile görülür, yine bu yüzde adı ve unvanı yazılıdır.

İmparatorluk Devrinde şehir sikkeleri önce de belirtildiği üzere Yunanca yazılıdır. (Levha II. No: 11) Hadrianus'un Pisidia-Selge'de basılmış bronz bir sikkesidir. Altın, gümüş ve bronz olmak üzere her üç madenle sikke darbettirmiştir. Billon sikkeleri de mevcuttur.

ANTONINUS PIUS. (T. Aurelius Fulyus Boionius Arrius Antoninus)²⁰ M. S. 138-161

9 Eylül 86'da doğmuştur. Aelius'un ölümünden sonra 138'de Hadrianus tarafından evlatlık olarak alınmış ve kendisine Aelius Hadrianus Antoninus adı verilmiştir. Daha sonra bu isme Senato tarafından "PIUS" unvanı ilâve edilmiştir. Antoninus'un krallık devirleri genellikle karanlıktır. Sabırlı, sessiz ve başarılı oluşu ile tedbirli idaresi Roma dünyasını memnun etmiştir. Antoninus Pius 7 Mart 161'de ölmüştür.

Her üç madenle sikke darbettirmiştir. Ön yüzde baş veya büstü çıplak veya defne çelenkli ve sağa dönüktür. Adı ve unvanı yazılıdır. (Levha II No: 12) Bu sikke Antoninus'un Kayseri'de darbedilmiş Yunanca yazılı bir şehir sikkesidir, fakat yazılar tamamen aşınmıştır.

¹⁹ 1- Harold Mattingly, M. A., Coins of the Roman Empire in the British Museum vol. III Nerva to Hadrian. p. ex; R. A. G. Carson, p. 146-148; H. A. Seaby, Roman Coins and their Values, p. 48-50; N. Baydur, s. 101

²⁰ 2- R. A. G. Carson, p. 148-150.

H. A. Seaby, p. 151-154.

Harold Mattingly, M. A. Vol. IV Antoninus Pius to Commodus. p. XXXII.

MARCUS AURELIUS. (M. Aelius Aurelius Verus evvelce M. Annii Verus bilindir)²¹ M. S. 161-180

20 Nisan 121'de Roma'da doğmuştur. Marcus Aurelius, selefinin karısının yeğenidir. Antoninus Pius'un Hadrianus tarafından evlatlığa kabul edilmesinden sonra Marcus Aurelius da Pius ailesi içine girmiştir. Aurelius hudut savaşları ile hırpalanmış ve Ordu Kumandanı bulunduğu sırada, M. S. 180 yılında Pannonia'da ölmüştür. Marcus Aurelius, cömertliği, iyi kişiliği ile tanınan, felsefe ve edebiyata düşkün bir kraldır.

Marcus Aurelius'un her üç madenle sikkeleri darbedilmiştir. Ön yüzde adı ve unvanı, Latince yazıları yanısıra şehir sikkeleri Yunancadır. Sikkeleri genellikle defne çelenkli sağa dönük. Çıplak veya şua taçlı olanları da mevcuttur. (Levha II. No: 13) Bronz Kayseri darplı şehir sikkeleri Yunanca yazılıdır.

COMMODUS, (L. Aurelius Commodus)²² M. S. 180-193.

Aurelius'un oğludur. 31 Ağustos 161'de Lanivium'da doğmuştur. Çocukluğunda babasının Almanya ve Doğu seferlerine katılmış, 16 yaşında bütün İmparatorluk payelerine erişmiştir. Tahta geldiğinde Antoninus Hükümetinin iyi bir geleneğinin devamı ümitlenilmesine rağmen, o asil babanın oğlu maalesef likayatsiz çıkmıştır. Zalim, kana susamış oluşu, kanun dışı davranışı, tiyatrodan vahşi hayvan mücadeleleri tertipleri, büyüklük hastalığı, Heracles'in kendisinde tecessüm edişine inancı ve halkı buna zorlayışı sonunda M. S. 192'de öldürülmüştür.

Bunun da sikkeleri diğerleri gibi her üç madenle basılmıştır. Zamanında portre sanatı kat'i olarak yeniden canlanır. Diğerleri gibi. İmparatorluk memur ve unvanları, adı ile birlikte kronolojik bir sırayı gösterir. Bunda da genellikle görülen defne çelenkli, sağa dönük büstle birlikte süslü giysi ile silahlı büst de dikkati çeker. Doğuda kazanılan bir kısım kült Roma'da beğenilmiş ve ilk bu İmparator zamanında sikkelere geçmiştir. Meselâ Mısır Tanrısı Serapis, sikkelerin arka yüzünde yer alır. Commodus'un gözde Tanrısı Heracles bazı sikkelerinde portrelerde, aslan postu başlık giyer ve böylece Heracles'e uydurulmuş olur. Bu portrelerin bir kısmı yılın sonlarına doğru arka yüzün Commodus'a ithafı ile birleşir. Şehir sikkelerinde yazıları Yunancadır. (Levha II. No: 14, 15) Kayseri'de darbedilmiş bir şehir sikkeleri.

²¹ H. A. Seaby, p. 55; Harold Mattingly, M. A., Vol. IV. ANTONINUS PIUS to COMMODUS. p. 385; R. A. G. Carson, p. 150.

²² H. A. Seaby, p. 59; Harold Mattingly, M. A. Vol. IV. p. 180; R. A. G. Carson, p. 153.

SEPTIMUS SEVERUS, (Lucius Septimus Severus) M. Z. 193-211²³:

M. S. 11 Nisan 146'da Afrika'da doğmuştur. Dikkati çekecek kadar kudretli bir asker olup, kumandanlıktaki kabiliyetini geliştirmiş, Commodus'un ölümünden sonra başkumandanlığa yükselmiştir. Pertinax'a bağlılığını bildiren Septimus Severus, onun ölümünden sonra komutasındaki askerler tarafından İmparatorluğa seçilmiştir. Krallığının uzun bir zamanını İmparatorluğun muhtelif yerlerinde geçirmiş, 208'de Britanya'ya gelmiş ve Hadriyan duvarlarını tamir ettirmiştir. Nihayet 4 Şubat 211 yılında York'ta ölmüştür.

Septimus Severus'un 18 yıl boyunca meydana gelen darpları her yönden mukayese edilebilecek niteliktedir. Aynı zamanda bol basılmıştır. Bütün Doğuda ve Roma'da Severus ve ailesinin çok miktarda sikkeleri darp edilmiştir. Roma'daki kıymetli metal darpları bilhassa denariusları dikkate değer kalmıktadır. Bunun ilk devir sikkeleri Lejyon şerefinedir. Sık rastlanan tiplerinden biri de daha iyi stilde basılmış, daha geniş yüzlü gümüş ve altın darplarıdır. Septimus'un Part zaferi, sikkeler üzerinde unvanı ile gösterilir. Mesela Kartaca'ya hareketi Doğunun tesiti ile sikkelere alınmış olup, tanrı Calles olarak gösterilmiştir. Severus'un Alexandria darpları kıymetli ve nadirdir. Her üç madenle basılan darpları mevcuttur. Büst veya başı diğerleri gibi genellikle defne çelenkli ve sağa dönük şua taçlı olanları da mevcuttur. (Levha. II. No: 16, 17) Kayseri'de basılmış şehir sikkeleri olup Yunanca yazılıdır. Billon darpları da mevcuttur.

ELAGABALUS. (Varius Avitus Bassianus) M. S. 218-222²⁴:

Takriben M. S. 205 yılında Emesa'da doğmuştur. Sextus Varius Marcellus ile Iulia Soaemias'ın oğulları ve Caracalla'nın kuzenidir. Çocukluğunda Elagabalus'un rahibi seçilmiştir. 218'de büyükannesinin entrikaları ve Macrinus kuvvetlerinin püskürtülmesi sonucu Senato tarafından İmparator ilân edilmiştir. Neticede çok geçmeden halk ayaklanmış ve annesi ile beraber öldürülmüştür. Daha sonra ölümler başları kazığa çakılıp sokaklarda dolaştırıldıktan sonra Tiber nehrine atılmıştır. Her üç madeni darplarında kullanmıştır. Şua çelenkle beraber, genellikle defne çelenkli büst ve sağa dönüktür. Adı, unvanı yazılıdır. (Levha II. No: 18-20) Yine Kayseri şehir sikkeleri olup, Yunanca yazılıdır. Billon darpları da mevcuttur.

²³ H. A. Seaby, p. 63; Harold Mattingly, M. A. Vol. V. Pertinax to Elagabalus. p. 1, XXVII; R. A. G. Carson, *Coins*, p. 157; N. Baydur, s. 101-102

²⁴ H. A. Seaby, p. 70; Harold Mattingly, M. A., Vol. V. Pertinax to Elagabalus. CCXXIX. P; R. A. G. Carson, p. 161.

IULIA MAESA. M. S. 218-224²⁵

Maesa, Iulia Domna'nın kızkardeşi ve Elagabalus'un büyükannesidir. Diğer İmparatorlarda gördüğümüz gibi her üç madenle darpları mevcuttur. Ön yüzde adı ve unvanı ile çıplak veya diademli büstü genellikle sağa dönüktür. (Levha III. No: 21) Kayseri'de darbedilmiş bir şehir sikkesidir. Yunanca yazılıdır.

GORDIANUS III. (M. Antoninus Gordianus) M. S. 242-244²⁶

Balbinus ve Pupienus tarafından, Caesar unvanı ile ilan olunan Gordianus, bunların ölümünden sonra, henüz 15 yaşında Augustus olmuştur. Bu unvan daha sonra Ordu ve Senato tarafından onaylanmıştır. Krallığı hakkında yeteneği kadar bilgiye sahip değiliz. M. S. 240'ta Afrika isyanını hemen durdurmuş, 247'de Doğuya girmiş, Persleri yenmiş, Mezopotamya'yı boşaltmıştır. Fakat sonunda M. Iulius Philippus'un entrika ve ihaneti ile tahttan indirilmiş ve 244'te öldürülmüştür. Sikkeleri her üç madenle darbedilmiştir. Şua taçlı sikkeleri yanında defne çelenkli büstleri çoğunluktadır. Billon darpları da mevcuttur. (Levha III No: 22) Edessa'da (Mezopotamya) darbedilmiştir. Yunanca yazılıdır²⁷.

CLAUDIUS II. GOTHICUS (M. Aurelius Claudius) M. S. 268-270²⁸

Belirsiz bir aileden gelmiştir. Askeri mahareti ile İmparatorluğun tevcecühünü kazanmış, Valerianus zamanında kumandanlık yapmıştır. Claudius Gallienus'un ölümünden sonra 268'de İmparator seçilmiş ve Senato tarafından da tasdik edilmiştir. İmparatorluğu hudut mücadeleleri ile geçmiştir. Claudius'un büyük zaferi Got Ordusuna karşı zaferi olup, bu başarı nedeni ile Gothicus unvanını almıştır. M. S. 270'te ölmüştür.

Sikkelerinde şua taçlı, genellikle defne çelenkli büst, sağa dönüktür. IMP. C. CLAUDIVS. AVG. Koloni ve eyalet darpları da defne çelenkli ve sağa dönük olup, arka yüzleri çeşitli şahıslandırılmış tanrılar gösterir. (Levha. IV. No: 23) Şua taçlı, Latince yazılı.

²⁵ H. Cohen, *Description Historique des Monnaies*. p. 391; H. A. Seaby, p. 73; H. Mattingly, Vol. V. Pertinax to Elagabalus, p. 598.

²⁶ H. Mattingly, Vol. IV. Part III, Gordian III to Uraianus Antoninus. p. 15; H. A. Seaby, p. 78; R. A. G. Carson, p. 165; H. Cohen, p. 19; N. Baydur, s. 102-103

²⁷ Barclay V. Head, *Historia Numorum*. p. 814.

²⁸ H. Cohen, p. 129; R. A. G. Carson, p. 170; H. A. Seaby, p. 93.

PROBUS. (M. Aurelius Probus) M. S. 276-282.²⁹

Probus bir askeri tribünün oğludur. Genç yaşta kendisini askerliğe atamış, Valerianus ve Tacitus gibi imparatorların iyi niyetli idareleri askeri yönetmiştir. Daha sonra Doğu Eyaletlerinin idaresi kendisine verilmiş ve tahtın boş kalması üzerine Suriyeli asker tarafından İmparator seçilmiştir. Bunun zamanında yalnız askeri başarı değil, devletin sivil gelişmesi de dikkate değer. Roma Devletinin bütün plânlarını hazırlamış, eski kuvvet ve prestijini yeniden kazanmıştır. Her nasılsa kendilerini askeri hizmet yerine sivil işte çalıştırdı diye bir kısım asker tarafından öldürülmüştür.

Sikkelerinin ön yüzleri; altın Aureus'ları: IMP .C.AVR.CARVS P.F. AVG. defne çelenkli ve zırlı büstü sağa dönük, altın Quinarius'ları: PROBVS. P.AVG. Bronz Antoninianus'ları da IMP .C.PROBVS .P.F.AVG. Ön yüzde normal tip şua taçlı ve giyili büst, bazan miğfer ve mızraklı büst yer alır. Arka yüzde çeşitli tanrılar veya bunların şahıslandırılmışları tasvir edilmiştir. Eyaletlerde de tanrılar çeşitli görülür. (Levha IV. No: 24) İmparator şua taçlı ve Latince yazı.

MAXIMIANUS I HERCULIUS (M. Aurelius Valerius Maximianus) M. S. 284-305, 306-308³⁰.

Maximianus I mütevazi bir ailenin çocuğudur. Roma Ordusunda en yüksek rütbeye kadar erişmiş ve Diocletianus tarafından meslekdaş seçilmiştir. Şeref payesine eriştikten sonra müsterek imparatorluğa başlamış fakat çok geçmeden Diocletianus ayrılırken onunla beraber tahttan ayrılmıştır. Ertesi yıl oğlu Maxentus tarafından Constantius ve Galerius'a karşı gelmesi ve yeniden birlikte imparator olması için ikna edilmiştir. Böylece sivil savaş başlamış ve fasıllarla birkaç yıl devam etmiştir. Nihayet 308'de yeniden feragate mecbur edilmiş ve iki yıl sonra öldürülmüştür.

Sikkelerinde tipler, altın ve gümüşlerde defne çelenkli baş ve büstü, bazan zırlı, bronz Antoninianus'larda miğfer veya zırlı büst sağa dönük. Yazılar; altın Aureus'larda; MAXIMIANVS AVGVSTVS quinarius'larda: IMP MAXIMIANVS P.F.AVG. gümüşlerde: MAXIMIANVS. AVG.IMP.MAXIMIANVS P.F.AVG. bronzlarda: IMP .C.M.A.MAXIMIANVS .P.F.AVG.

²⁹ H. A. Seaby, p. 95; H. Cohen, VI. p. 252; R. A. G. Carson, p. 173.

³⁰ R. A. G. Carson, p. 174-175; H. A. Seaby, p. 100; H. Cohen, VI. p. 484.

GALERIUS MAXIMIANUS. (Galerius Valerius Maximianus) M. S. Caesar 293-305, Augustus. 305-311³¹.

Bir Daçyalı olan Maximianus hayata çobanlıkla başlamıştır. Daha sonra asker olan Maximianus en yüksek rütbeye erişmiş ve nihayet Diocletianus tarafından Caesar unvanı ile kızı Valeria'ya verilmiştir. Diocletianus'un tahttan feragatı üzerine Constantius ile müşterek imparator olmuştur. Nihayet sıkıntılı bir krallıktan sonra 311'de hastalanarak ölmüştür.

Sikkelerinde unvanı Caesar ve Augustus olarak görülür. Caesar olarak, GAL.VAL.MAXIMIANVS NOB.CAES veya değişik, ikinci darpları Augustus unvanı ile, IMP.C.GAI.VAI.MAXIMIANVS P.F.AVG. veya değişik. Antoninianus'ları şua büstlü, diğerleri defne başlı veya büstlüdür. Sağa dönük. (Levha IV. No: 27, 28)

VALENS. M. S. 364-378³².

M. S. 328 yılında doğmuştur. İmparator Valentinian'ın kardeşidir. Doğudaki karışıklık üzerine kardeşi tarafından doğuya imparator seçilmiştir. Procopius'un isyanı ile krallığı sarsılmış ve Got akınları ile ordusu Adrianapole yakınlarına kadar sürülmüştür. M. S. 378'de harpte yaralanmış ve çok geçmeden ölmüştür. Ölen kralın cesedi bir daha da bulunamamıştır.

Genellikle sikkelerindeki yazılar. D.N.VALEN S.P.F.AVG. Diademli büst, sağa dönük. (Levha. IV. No: 29) Yazı Lâtince dir.

HONORIUS. (Filavius Honorius) M. S. 393-423³³

Batı Roma İmparatoru Theodosius I ve Aelia Flacilla'nın ikinci oğulları idi. 393 yılında 9 yaşında iken babası tarafından Augustus seçilmiştir. Theodosius'un ölümü üzerine Stilicho'nun himayesinde Batı İmparatorluğuna atanmıştır. Sonra da bunun kızı ile evlenmiştir. Uzun müddet Vizigotlarla savaşmış ve saray entrikaları yüzünden Stilicho öldürülmüştür. Çok geçmeden Roma, Alaric'in idaresindeki Vizigotların eline geçmiştir. M. S. 408-410 yılları arasında Gotlar İtalya'yı yıkıp yağma etmişler, Alaric'in ölümünden sonra halefi Ataulphu Romalılarla sulha karar vermiştir. Ertesi yıllar Roma ve İtalya'nın kendisini toparlaması için yeni bir devreye girmiştir. Fakat muhtelif gasıplar onu sarsmış ve 27 Ağustos 423 yılında Raveenna'da ölmüştür.

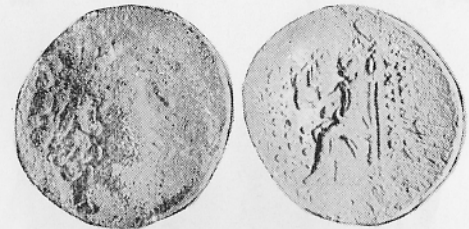
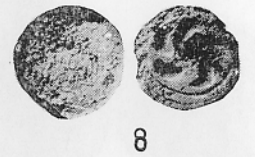
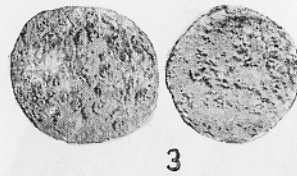
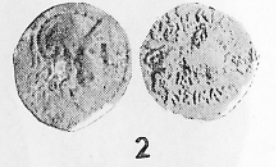
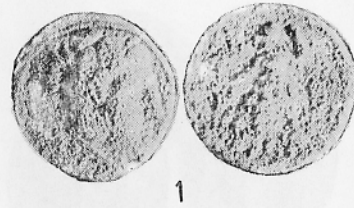
³¹ H. Cohen, VII. p. 99; R.A.G. Carson, p. 105; H. A. Seaby, p. 103.

³² R. A. G. Carson, p. 182; H. A. Seaby, p. 116; H. Cohen, VIII., p. 176.

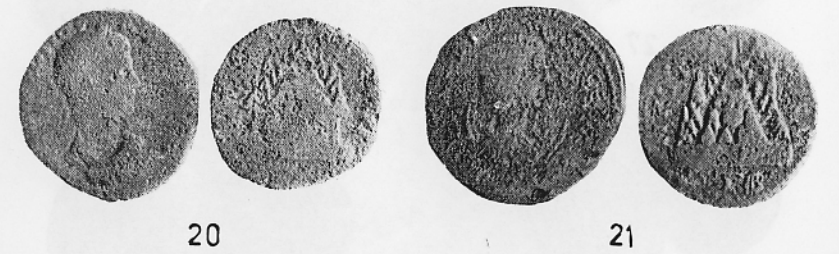
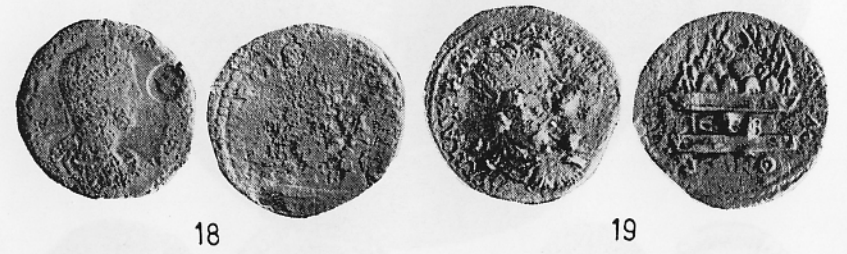
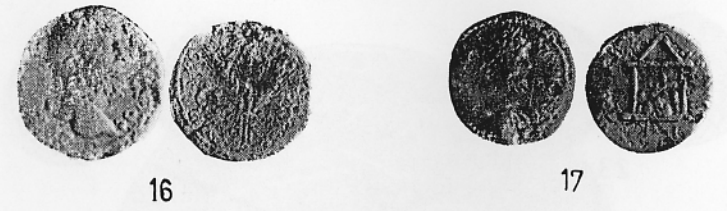
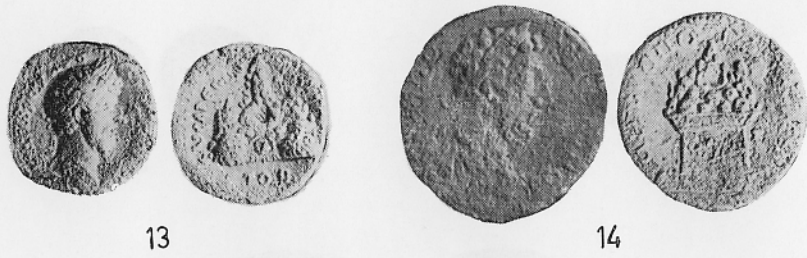
³³ R. A. G. Carson, p. 185-186; H. Cohen, p. 176; H. A. Seaby, p. 120.

Genellikle ön yüzde yazı Latince, D.N.HONORIVS P.F.AVGG diademli büst, sağa dönük. (Levha VI. No: 31)

9

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

15

Review of *Western Asiatic Jewellery* by K R Maxwell-Hyslop
Methuen Co., London 1970. £10. 00

PRENTISS S. DE JESUS

Western Asiatic Jewellery is a nicely illustrated, well-arranged and concise book. Each chapter deals with a specific period and area, such that it is possible through the neatly organized bibliography to see just how deeply the author has gone into the subject. No doubt we benefit from her personal observations and first-hand experience in dealing with this type of material. New photographs of old material is particularly welcome.

Criticisms of this study come hard since the author states in her preface that this book is a general survey which naturally involves "much compression and (she is) conscious of many lacunae". In spite of these lacunae she has touched upon a very much ignored area of archaeological material. In the following paragraphs I shall add a few comments which I feel pertinent to the subject, not so much as a criticism but as a contribution to the enormous task which the author has undertaken.

Mrs Maxwell-Hyslop's chronological table is a traditional one, and although any table of this sort comes under fire from someone one may feel that this particular table gives dates which are a bit low, especially for the early periods. Enough evidence on Carbon-14 analyses calibrated with bristle-cone pine warrant even a fractional raising of the absolute date scale (cf. Renfrew, *PPS*, 1970, pp. 186-7). One should think of the beginning of Troy as being at least 3000 BC, placing the advent of the Anatolian Early Bronze Age around the middle of the Third Millennium.

In Chapter One the author deals with the Early Dynastic Period of Mesopotamia. She refers abundantly to the published reports of Ur. Although she mentions pins throughout this study Paul Jacobstal's book on Greek Near Eastern pins is curiously not mentioned in her bibliography. One might mention here that the racquet pins from Ur (p. 4) have a few parallels. One from Geoy Tepe in Azerbaijan came from K 3 phase which may be in the second half of the Second millennium, using the author's chronology (cf. *Excavations in Azerbaijan* 1948, p. 29, no. 1204). Another (undated) example comes from Tal Aswad in the Habur region (cf. Mallowan, *Iraq* IX, 1947, pl. LIII, no. 32).